T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Endüstri Mühendisliği

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL RİSK ALGISI ANALİZİ

Buse YÜKSEL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Çağlar CERŞİT

İstanbul, 2022

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL RİSK ALGISI ANALİZİ

Buse YÜKSEL

Endüstri Mühendisliği

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2022

Buse YÜKSEL tarafından hazırlanmış ve 18.05.2022 tarihinde sunulmuş "FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL RİSK ANALİZİ ALGISI ANALİZİ" başlıklı tez Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Çağlar CERŞİT

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Çağlar CERŞİT	Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Altınbaş Üniversitesi	_____
Dr. Öğr. Üyesi Engin SANSARCI	Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Altınbaş Üniversitesi	_____
Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan ÖZEROĞLU	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul Rumeli Üniversitesi	_____

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü kabul tarihi:

____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Buse YÜKSEL

İTHAF

Yüksek lisans eğitim hayatım süresince bana her türlü yardım ve destek sağlayan, teknik bilgi ve tecrübeleri ile çalışmamı aydınlatan manevi desteğini esirgemeyen başta değerli hocam Dr.Öğr. Üyesi Yavuz Çağlar CERŞİT, yardımını esirgemeyen her zaman yanımda olan manevi destek veren aile üyelerim annem Çiğdem YÜKSEL, babam Engin YÜKSEL, kardeşim Berkay YÜKSEL'e ve tez başlangıç döneminden bitiş dönemine kadar gerek manevi gerek ise teknik desteği ile her zaman yanımda olup beni yüreklendiren değerli yöneticim Mehmet Sami ŞENBABAOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

FİNANSAL RİSK ALGISI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEL, Buse

Yüksek Lisans, Endüstri Mühendisliği, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Çağlar CERŞİT

Tarih: Mayıs/2022

Sayfa: 96

Bu çalışmanın amacı, yatırımcıların risk algıları ile finansal okuryazarlık düzeyi, kişisel faktörler arasındaki farklılaşma ilişkisinin incelenmesi şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul İli'nde yaşayanlar oluşturmaktadır. Araştırmada basit tesadüfi örneklem yöntemi ile 415 kişiye ulaşılmıştır. Anketler Google Formlar üzerinden online olarak dağıtılmış ve elde edilen veriler kapsamında analizler yapılmıştır. Araştırma soruları 3 kısım olarak hazırlanmıştır. İlk kısım, demografik ve sosyoekonomik özellikler olmak üzere toplamda 9 sorudan oluşturulmuştur. İkinci kısımda ise Finansal Risk Toleransı Ölçeği ve üçüncü kısımda Finansal Okuryazarlığı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada veri analizi SPSS 21 paket programında yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, t testi, ANOVA testi ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi Pearson Korelasyon testi ile incelenmiştir. Test sonuçlarına göre risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı algıları arasında ters yönlü ilişki belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Finansal Risk, Risk Toleransı, Finansal Okuryazarlık.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEPTION OF FINANCIAL RISK AND FINANCIAL LITERACY

YÜKSEL, Buse

M.Sc., Industrial Engineering, Altınbas University,

Supervisor: Dr. Yavuz Çağlar CERŞİT

Date: May/2022

Pages: 96

The aim of this study is to examine the differentiation relationship between investors' risk perceptions, financial literacy level and personal factors. The population of the research consists of people living in Istanbul. In the study, 415 people were reached by simple random sampling method. The questionnaires were distributed online via Google Forms and analyzes were made within the scope of the data obtained. The research questions were prepared in 3 parts. The first part consists of 9 questions in total, including demographic and socioeconomic characteristics. In the second part, Financial Risk Tolerance Scale and in the third part Financial Literacy Scale were used. Data analysis in the research was done in SPSS 21 package program. Descriptive statistics, t test, ANOVA test and Pearson correlation test were used in the analysis of the data. Examining the relationship between risk tolerance and financial literacy was examined with the Pearson Correlation test. According to the test results, a statistically significant and negative relationship was found between risk tolerance and financial literacy. An inverse relationship was determined between risk tolerance and financial literacy perceptions.

Keywords: Risk, Financial Risk, Risk Tolerance, Financial Literacy.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **vi**

ABSTRACT ..... **vii**

TABLO LİSTESİ ..... **xi**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **xii**

KISALTMALAR ..... **xiii**

1. GİRİŞ **1**

2. GENEL BİLGİLER **2**

2.1 FİNANSAL OKURYAZARLIK 2

2.1.1 Finansal Okuryazarlığın Tanımı 4

2.1.2 Finansal Okuryazarliğa Gereksinim Duyulma Nedenleri 6

2.1.3 Finansal Okuryazarlığın Önemi 7

2.1.3.1 Parayı iyi yönetmek 10

2.1.3.2 Bütçe yönetimi ve borçlanma 11

2.1.3.3 Finansal planlama 13

2.1.3.4 Finansal ürün seçimi 14

2.1.4 Finansal Okuryazarlık Kapsamı 14

2.1.4.1 Finansal bilgi 14

2.1.4.2 Finansal tutum 15

2.1.4.3 Finansal davranış 15

2.1.5 Finansal Okuryazarlık Seviyesini Etkileyen Faktörler 17

2.1.5.1 Sosyo demografik faktörler 17

2.1.5.2 Ekonomik faktörler 19

2.1.5.3 Çevresel faktörler 20
2.1.6 Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi Kapsamında Finansal Eğitim 20
2.1.7 Algılanan Finansal Davranış Kontrolü 24
2.1.8 Finansal Okurayazarlığın Bireye Etkisi ve Katksı 24
2.1.9 Finansal Okuryazarlığının Toplumsal Etkisi ve Katkısı 25
2.1.10 Finansal Okuryazarlığının Finansal Sisteme Etkisi ve Katkısı 26
2.2 RİSK 27
2.2.1 Risk Algısı 27
2.2.1.1 Risk tanımı 28
2.2.1.2 Belirsizlik 32
2.2.2 Risk Algısı 32
2.2.3 Risk Toleransı 33
2.2.4 Risk Algısında Etkili Olan Faktörler 36
2.2.4.1 Demografik faktörler 36
2.2.4.2 Ekonomik faktörler 39
2.2.5 Yatırım Kararında Risk Faktörü 40
3. GEREÇ VE YÖNTEM 42
3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLER 42
3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM 43
3.3 VERİ TOPLAMA ARACI 43
3.3.1 Finansal Risk Toleransı Ölçeği 43
3.3.2 Finansal Okuryazarlığı Ölçeği 44
3.4 VERİ ANALİZİ 45
4. BULGULAR 46
4.1 KİŞİSEL ÖZELLİKLERE YÖNELIK BULGULAR 46
4.2 RİSK TOLERANSINA YÖNELİK BULGULAR 48
4.3 FİNANSAL OKURYAZARLIĞINA YÖNELİK BULGULAR 54

4.4 RİSK TOLERANSI VE EKONOMİ OKURYAZARLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 62

5. TARTIŞMA VE SONUÇ 64

6. REFERANSLAR 68

7. EK A 77

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: Finansal risk toleransı ölçeği güvenilirlik analizi 44
Tablo 3.2: Finansal okuryazarlığı ölçeği güvenilirlik analizi 45
Tablo 4.1: Demografik özelliklere yönelik bulgular 46
Tablo 4.2: Anne ve baba eğitim durumuna yönelik bulgular 47
Tablo 4.3: Gelir ve borsaya yatırım yapma durumuna yönelik bulgular 47
Tablo 4.4: Risk toleransına yönelik tanımlayıcı istatistikler 48
Tablo 4.5: Cinsiyete göre risk toleransı algısı 48
Tablo 4.6: Yaşa göre risk toleransı algısı 49
Tablo 4.7: Eğitim durumuna göre risk toleransı algısı 50
Tablo 4.8: Baba eğitim durumuna göre risk toleransı algısı 51
Tablo 4.9: Anne eğitim durumuna göre risk toleransı algısı 52
Tablo 4.10: Gelir durumuna göre risk toleransı algısı 53
Tablo 4.11: Borsaya yatırım yapma durumuna göre risk toleransı algısı 54
Tablo 4.12: Finansal okuryazarlığına yönelik tanımlayıcı istatistikler 54
Tablo 4.13: Cinsiyete göre finansal okuryazarlığı algısı 55
Tablo 4.14: Yaşa göre finansal okuryazarlığı algısı 56
Tablo 4.15: Eğitim durumuna göre finansal okuryazarlığı algısı 57
Tablo 4.16: Baba eğitim durumuna göre finansal okuryazarlığı algısı 58
Tablo 4.17: Anne eğitim durumuna göre finansal okuryazarlığı algısı 59
Tablo 4.18: Gelir durumuna göre finansal okuryazarlığı algısı 60
Tablo 4.19: Borsaya yatırım yapma durumuna göre finansal okuryazarlığı algısı 61
Tablo 4.20: Risk toleransı ve finansal okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi pearson korelasyon testi 62

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Araştırmanın modeli 42

KISALTMALAR

BİT	:	Binary Digit
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB	:	Türk Ekonomi Bankası

1. GİRİŞ

Bireylerin yatırım kararı verme sürecindeki riskli tutumu günümüzde çeşitli çalışmaların odak noktası haline gelmiştir. Ancak, finansal dünyada bireysel yatırımcıların risk almaya yönelik tutumları hakkında hala cevaplanmamış birçok soru vardır. Bu sorular, yatırımcıların risk algısını hangi değişkenlerin etkilediği, risk almanın ne ölçüde ve nasıl sağlıklı bir şekilde ölçülmesi gerektiği ile ilgilidir.

Geleceğin ölçülememesi ve belirsiz olması yatırımcı için zor bir karar verme sürecine neden olurken, finans piyasalarında her geçen gün yeni finansal araçların gelişmesi bilgi karmaşasına neden olmakta ve yatırımcı için karar verme sürecini zorlaştırmaktadır. Çünkü yatırımcıların nihai hedefi, olası kayıplardan kaçınmak ve mümkün olduğunca riski azaltmak ve en yüksek getiriyi elde etmektir. Ancak buna ulaşmak kolay değildir. Risk ölçülebilir bir kavram olmasına rağmen yatırımcıların geçmiş deneyimleri, bilişsel ve psikolojik önyargıları, demografik ve sosyoekonomik özellikleri riske yönelik tutumlarını etkilemektedir. Buna bağlı olarak bireysel yatırımcıların risk iştahı da farklılık göstermektedir.

Yatırımcı kararlarını etkileyen bir diğer önemli faktör de finansal okuryazarlık düzeyidir. Uzun vadeli finansal planlar yapmak, doğru parayı biriktirmek ve parayı verimli kullanmak için verilen her finansal karar insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Başta sermaye piyasaları olmak üzere çeşitli yatırım araçlarında temel ve teknik analiz yapabilmek, kişilerin risk iştahlarını bilgilerine göre yönetebilmelerini sağlayan ileri düzeyde finansal okuryazarlık gerektirmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın amacı, yatırımcıların risk algıları ile finansal okuryazarlık düzeyi, kişisel faktörler arasındaki farklılaşma ilişkisinin incelenmesi şeklinde belirlenmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 FİNANSAL OKURYAZARLIK

Finansal okuryazarlık, son yıllarda politikacıların, ekonomistlerin ve bilim adamlarının gündeminde olan ve mevcut durumunu koruyan bir konudur. Yüksek kredi kartı borç raporları, düşük ve negatif tasarruf oranları ve artan kişisel iflas, hükümetleri finansal eğitim politikalarına yönelik çalışmalar kapsamında finansal okuryazarlık kavramı önem kazanmaıştır [1].

Finansal okuryazarlık kavramı 2008 küresel krizinin ardından gündelik hayata girmiş ve bu krizin de etkisiyle uluslararası literatürde daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Finansal okuryazarlık kavramının ortaya çıkması, o dönemde finansal sıkıntı içinde olan insanlar için oldukça önemli bir kavram olmuştur. Bu krizden sonra insanların yanlış anlamalar nedeniyle yanlış ekonomik planlar yapmaları nedeniyle ülke ekonomilerinin liderleri finansal okuryazarlık kavramına büyük önem vermeye başlamıştır [2]. Finansal okuryazarlık, insanların daha fazla özgürlüğe sahip olduğu küreselleşme olgusuyla birlikte finans literatüründe yeni bir kavram haline gelmiştir. Finansal okuryazarlık kavramının ön plana çıkmasının nedeni davranışsal finans ile doğrudan ilişkilidir. Davranışsal finans kavramına göre, kişinin finansal özgürlüğüne ve seçimlerine dayalı olarak etkin kararlar alması daha kolaydı. Bu seviyeye ulaşmak için doğru adım, insanların finansal okuryazarlığını geliştirmektir [3].

Finansal okuryazarlık kavramı içerisinde; finansal kavram, finansal bilgi, finansal okuryazarlık, finansa erişim, finansal ürün, finansal eğitim ve ilgili uygulamalardır [6]. İnsanların aktif olarak katıldıkları ekonomik dünyaya daha kolay hakim olmalarının önünü açan finansal okuryazarlık, insanları rasyonel davranmaya ve hayata aktif olarak katılmaya, pasif bir özne olmaya teşvik eder, aşırılıklara dayanma ve daha ekonomik planlama yapma konusunda onları güçlendirir [4]-[5]. Aynı zamanda günümüz toplumunda insanlar için bir yaşam becerisidir. Finansal okuryazar bir kişi, iş dünyasının ürünlerini kullanırken diğerlerine göre daha rasyonel davranacaktır. Birikimlerini mantıklı bir şekilde yatırır, mantıklı krediler alır ve gelecek için daha akıllı planlar yapar. Böylece günümüz dünyasında finansal okuryazarlık giderek daha fazla önem kazanmaktadır [6].

Finansal okuryazarlık, finansal farkındalığın geliştirilmesi ve finansal kavram ve uygulamaların anlaşılması olarak tanımlanabilir. Finansal okuryazarlıktan daha geniş olan finansal okuryazarlık; bireylerin finansal konularda rasyonel kararlar vermelerini sağlayan finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olmak üzere üç ana bileşenden oluşan bir yeterlilik düzeyi olarak açıklanmaktadır [7].

Finansal okuryazarlık kavramının incelenmesinde, farklı kavramların finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi önem kazanmaktadır. Finansal okuryazarlık kavramının açıklanmasında özellikle demografik değişkenlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkileri önemli konulardan birini oluşturmaktadır. Finansal okuryazarlığın belirleyicileri olan cinsiyet, eğitim, deneyim, gelir gibi demografik faktörler ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi açıklamaya odaklanan literatür bulunmaktadır. Düşük finansal okuryazarlığın kadın ve genç deneyime sahip olmayanlar arasında daha yaygın olduğu bildirilmiştir. Başka bir araştırma, düşük finansal okuryazarlığa sahip ailelerin emeklilik planlaması yapma olasılığının daha düşük olduğunu bulmuştur [8].

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalar, bireylerin finansal kararlarını mantık, duygu ve düşüncelerini göz ardı ederek çözmeye çalıştıklarında beklenmedik sonuçlar bulmuş ve bu sonuçların bireylerin davranışsal eğilimlerinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Finansal okuryazarlığın bireysel yatırımcıların davranışsal eğilimleri üzerindeki etkisinin incelendiği bir çalışmada, katılımcıların yarısının finansal okuryazarlığının düşük olduğu, temel bilgi kaynaklarının ebeveynleri ve arkadaşları olduğu ve yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip oldukları bulunmuştur. Bu eğilimlerin bazılarının finansal okuryazarlık düzeylerinden bağımsız olduğu bulunmuştur, ancak finansal okuryazarlık düzeyleri ile diğer eğilimler arasında önemli ilişkiler vardır [9].

Bireyler için finansal okuryazarlık; hayat boyu süren finansal çalışmaları analiz etme ve bu analiz çerçevesinde yatırım, tasarruf ve harcama dengesi kurma olanağı sağlar. Küreselleşen dünyada ekonomik eğitim, birey için vazgeçilmez bir boyut kazanmıştır. Daha yüksek ekonomik okuryazarlığa sahip insanlar, ekonomileri üzerindeki çalışmalarında daha rasyonel hareket edeceklerdir. Yatırım aşamasında daha rasyonel kararlar alarak alınan kararlarda yapılan hataları azaltırlar. Kısacası ekonomik eğitim, bireyin hayatının her anını etkileyen önemli bir unsuru temsil etmektedir [6].

Aritmetik, okuma ve finans, günümüz toplumunun aktif üyeleri için temel yaşam becerileridir. İnsanlar her gün finansal zorluklarla (seyahat masrafları, ipotek ve kişisel krediler gibi) karşı karşıya kalıyor ve aritmetik becerileri, hayatı değerlendirmeyi ve bu tür önemli yaşam sorunları hakkında karar vermeyi kolaylaştıran kilit faktörlerden biridir. Bu beceriler ayrıca bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) kullanımı (sıklık ve erişim) ve insanların edineceği anlayış düzeyi ile de ilgilidir [10].

2.1.1 Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Remund'a göre, finansal okuryazarlık, bir kişinin temel finansal kavramları anlama, bu kavramlar hakkındaki bilgilerine dayanarak bilinçli kısa vadeli finansal kararlar verme ve bu bilgilere dayalı olarak uzun vadeli finansal planlar oluşturma yeteneğidir. İnsanlar, yaşadıkları zamanın ekonomik değişkenlerini dikkate alma yeteneğine sahiptir [11].

Finansal okuryazarlık, yaşam boyunca parayı nasıl idare ettiğinizi, verileri nasıl yorumladığınızı ve bilinçli kararlar verdiğinizi etkileyen bir beceridir. Finansal okuryazarlık, günlük hayatımızda, sıradan işlerimizde bile önemli etkilere sahipken, geleceğimizi ve bize güvenenlerin hayatlarını etkileyebilir [6].

Huhmann ve McQuitty, finansal okuryazarlığın finansal matematikten ortaya çıkan iki kavramdan biri olduğunu savunmaktadır. Diğer bir kavram ise finansal fırsatlardır. Huhmann ve McQuitty, finansal yeteneği, bir kişinin finansal bilgi ve istatistikleri anlama ve yorumlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Finansal okuryazarlığı, finansal kavramlar, finansal ürünler ve finansal hizmetler ve bunların nasıl çalıştığı hakkında bilgi olarak tanımlarlar. Bu bakış açıları nedeniyle, Humann ve McQuitty, Remund'un finansal okuryazarlık tanımına katılmamaktadır. Humann ve McQuitty'ye göre finansal yetenek öğrenmeye, finansal okuryazarlık ise insan hafızasına dayanmaktadır. Başka bir deyişle, finansal bilgileri "finansal durumlarına" göre okuyup yorumlayabilen kişileri tanımlarlar. Yalnızca finansal ürünler ve finansal hizmetler hakkında bilgi sahibi olan kişileri “finansal okuryazar” olarak tanımlarlar [11].

Mundell ise karar verme ile ilgili olarak finansal okuryazarlığı ele alırken şu tanımı yapmıştır: Finansal okuryazarlık sayesinde kişi, karar verme sürecinde hangi finansal yatırım fırsatlarının avantajlı olduğunu belirlemek için nasıl hareket etmesi gerektiğini bilir [2].

Finansal okuryazarlık, insanları finansal ürün ve hizmetleri belirleme, finansal kaynakları etkin ve verimli kullanma ve bilgiye bilinçli erişim yoluyla istenilen sonuçlara ulaşma konusunda yetkilendirerek doğru kararlar vermelerinin önünü açar [6]. Bu nedenle genel kamuoyu, politikacılar, finans sektörünün lokomotifi olan bankalar, ekonomistler ve bilim insanları gibi sektördeki çeşitli aktörlerin finansal okuryazarlık konusunun gündeminde tutulmasına çalışılmaktadır. Her geçen gün çeşitlenen finansal ürün piyasaları ile karşı karşıya kalan yeni neslin finansal okuryazarlığının olmaması, toplumun sorumlu kesimlerinin finansal okuryazarlığa daha fazla önem vermesi anlamına gelmektedir [12]. Finansal piyasalara ilişkin yetersiz bilgi, hata oranlarını artırır, piyasayı istikrarsızlaştırır ve bilgili yatırımcılara zarar verir.

Finansal okuryazarlık, tanımlanmış kavramları tanımak ve anlamak, finansal değişiklikleri ve bu olayların etkisini değerlendirmek, alınan bilgileri analiz etmek, kişisel finansal yönetim konusunda kararlar almak ve uygulamak, bunlara hazırlanmak ve bunlara hazırlanmak için gerekli olan geniş bir alandır. İleride ortaya çıkabilecek olumsuz finansal durumlar bir beceridir. Ayrıca finansal okuryazar bir kişinin gelişime ve yeniliğe açık olması, modern telekomünikasyon teknolojilerine erişiminin olması, modern koşullarda bilgiye erişimi kolaylaştıran araç ve gereçlere sahip olması çok önemlidir [13].

Ülke finansal piyasalarının daha güvenli ve daha iyi gelişebilmesi için toplumun alt katmanlarından başlayarak tüm insanlara finansal okuryazarlık öğretilmelidir. Böylece kaliteli finansal eğitimin verilmesi, ülkenin ve ülkede yaşayan toplumun ekonomik kalkınmasına katkıda bulunur [3]. Finansal okuryazarlık için şu yorumu yapmak gayet yerinde olacaktır: Kendi finansal hayatını Finansal okuryazarlık için şu ifade uygun olacaktır: Yaşadığımız küresel dünyada, kişinin kendi finansal hayatını düzenleyebilmesi için, her zaman kendi ülkesinde ve uluslararası ekonomide olup bitenleri takip etmesi ve tüm süreç boyunca takip etmesi gerekir. Planını sağlam bir temele oturtmak için, piyasada işlem gören varlıkları, zor kazanılmış paranın satın alma gücünün hangi koşullarda arttığını veya azaldığını ve bir kişinin finansal açıdan çok anlayışlı olmasa bile anlaması gerekir.

Finansal okuryazarlık genellikle gerekli kişisel finansal bilgilere sahip olmak ve bu bilgileri kullanmak ve uygun finansal kararlar almak anlamına gelir. Temel bir finansal okuryazarlık düzeyinde, finansal okuryazarlığın kapsamı ve sınırları net görünmektedir. Bu sınır ve kapsam, farklı düzeylerde çeşitli çalışmalarda ele alınmış ve daha sonra çok farklı sorular ve temelde farklı

yöntemlerle gerçekleştirilen çalışmalarda finansal okuryazarlığı tanımlamaya ve ölçmeye yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Bu nedenle finansal okuryazarlık kavramı oldukça esnek ve geniş bir kavram olarak görülmektedir. Son yıllarda politika yapıcılar, araştırmacılar ve finansal kurumlar tarafından vurgulanan finansal okuryazarlık üzerine birçok çalışma yapılmakta ve finansal okuryazarlık, finansal okuryazarlık, finansal farkındalık, finansal okuryazarlık kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır.

2.1.2 Finansal Okuryazarliğa Gereksinim Duyulma Nedenleri

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla birlikte, bu sistemin kilit oyuncuları ve katılımcıları olan bireyler için finansal okuryazarlık giderek daha önemli hale geliyor. Finansal okuryazarlık kavramının öneminin bir başka nedeni de sistemin sağlıklı gelişimi için önemli olan üç sütunda yatmaktadır. Tasarruf, yatırım ve finans dolandırıcılıkları olarak sıralanabilir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, davranışsal finansın getirdiği tercih önyargılarını en aza indirir ve insanlara en fazla faydayı sağlayacak finansal kararları verme yetkisi verir. Dolayısıyla güçlü bir iletişim ve güçlü bir finansal sistemin kaldıracı, düzenleyici ve denetleyicilerin görevlerini en üst düzeyde yerine getirmelerini sağlayacaktır [14].

Serbest piyasa ekonomisinde finansal okuryazarlık önemli hale gelmiştir. Genel olarak, bilgili insanlar daha bilinçli tüketiciler haline gelir. Bu nedenle insanların doğru zamanda doğru finansal hizmetlere ulaşabilmeleri için finansal okuryazarlıklarını geliştirmeleri gerekmektedir. İnsanlar finansal okuryazar hale geldikçe, paralarını yönetebilecek, uygun finansal hizmetlere erişebilecek ve kapsamlı bilgilerini bilinçli ve etkili yatırım kararları vermek için kullanabilecekler. Finansal okuryazarlık, gelecekle ilgili bireysel ve aile kaygısının azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmiş finansal planlama, ailelerin geleceğe daha güvenle bakmalarına yardımcı olarak finansal zorlukları azaltır. Gelişmekte olan ülkelerde düşük finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi, bilinçli yatırım kararları alınmasında ve insanların refahının artırılmasında olumlu bir etkiye sahip olacaktır [3].

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve ekonomik gelişmeler sayesinde finansal sisteme katılan kullanıcı sayısı dünya çapında artmaktadır. Özellikle düzenli gelir elde edenlerin maaşlarını bir banka hesabına yatırmaları ve bu hesapları günlük harcamaları için kullanmaları nedeniyle finansal sistemin geleceği planlamak için kullanılması zorunlu hale gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik

sistem; günlük yaşamdan kamu düzenine, kültürel faaliyetlerden eğitim sistemine ve çevre koşullarına kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Sistemin katılımcıları olarak insanlar finansal piyasalarda tüketerek, yatırım yaparak ve iş yaparak çok farklı ekonomik davranışlar sergilemektedirler. Bu işlemler günlük para transferi veya kredi kartı kullanımı kadar basit olabileceği gibi portföy yönetimi, çeşitlendirme ve karmaşık finansal işlemler de olabilir. Ülkenin kalkınması, büyümesi ve kalkınmasının temeli olan finansal piyasanın derinliği, gelişmişlik düzeyi ve finansal istikrarın gerçekleşmesi finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile sağlanabilir [15]. Finansal piyasanın katılımcılarından biri olan finansal okuryazarlık, finansal kurum ve kuruluşların aktif görevlerini yerine getirmeleri ve finansal müşterilerin piyasa koşullarında işlemlerini güvenli bir şekilde yürütebilmeleri için büyük önem taşımaktadır.

İnsanların, aile bütçesini yönetmekten, çocuklarının eğitimi için yapılan harcamalara, yatırım yapmaya ve emeklilik birikimlerini güvence altına almaya kadar, hem günlük hem de uzun vadeli birçok ekonomik işlemde yer aldığı açıktır. Belirli bir düzeyde bilgi gereklidir. Bu nedenle finansal okuryazarlık, rutin ekonomik hesaplamalardan finansal bütçe yönetimine, sermaye piyasasında işlem yapmaktan bireysel emeklilik sistemine katılıma kadar önemli finansal kararlarda aktif rol oynamaktadır [13].

Bilinçli tüketiciler ve rasyonel kararlar verebilen katkıda bulunanlar, piyasanın verimli çalışması ve paydaşlarının değerini maksimize etmesi için esastır. Finansal bilgi; bir kişinin nakit akışı yönetimi, borç ve kredi yönetimi, tasarruf ve yatırım dahil olmak üzere finansal yönetimin dört ana alanında etkin bir şekilde çalışmasını sağlayan temel finansal kavramların bilgisini kapsar [16]. Bugün emtia piyasasındaki tüketiciler büyük bir çeşitlilikle karşı karşıyadır. Finansal okuryazarlık sayesinde bireyin kişisel ekonomik durumuna en uygun seçeneği seçebilmekte ve bu ürün ve hizmetlerden en fazla faydayı sağlayabilmektedir [15]. Bu bağlamda finansal okuryazarlık gelişiminin temelini oluşturan finansal eğitim, finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırarak, kişilerin finansal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlayarak bilinçli ve doğru kararlar vermelerini sağlar.

2.1.3 Finansal Okuryazarlığın Önemi

Bir kişinin finansal okuryazar olması, finansal sistemde ticaretin finansal refahlarını artırmalarına nasıl yardımcı olabileceğini anlayabilmesi ve finansal sistemdeki risk veya zararlardan kendilerini

koruyabilmesi önemlidir. Sistemi kötü niyetle kullanmak isteyen köklü firma veya kişilerden kaynaklanabilir ve bunun için refah seviyesinin korunması ve seviyesinin yükseltilmesinde fayda vardır. Aynı zamanda finansal okuryazarlık toplumun her kesimine yayıldıkça finansal piyasalar daha verimli ve doğrusal bir şekilde kesişecektir [17].

Bir finansal kriz vurduğunda, ekonomik kriz insanları erkek ve kadın, genç ve yaşlı olarak değil, insanları finansal okuryazar ve okuma yazma bilmeyen olarak ayırmaktadır. Finansal kriz toplumun tüm katmanlarını etkiliyor. Önemli olan finansal krizden kişisel olarak ne kadar kötü etkilendiğinizdir. Finansal okuryazar olmak, bu şoklar durumunda finansal krizin etkisini azaltma yeteneği verir [17].

Finansal açıdan bilinçli insanlar pazarlara girmeye daha istekli olduklarından, bu talebi karşılamak için günümüz piyasalarında giderek daha fazla finansal ürün tanıtılmaktadır. Bu olduğunda, insanların karşılaşabileceği fırsatların ve risklerin sayısı ve türü artar. Bu olaylar, çeşitlenen ve büyüyen bir finansal sistemde ortaya çıkan yeni ürünleri tanımak ve bu bilgiler ışığında piyasayı doğru yorumlamak için insanların iyi bir finansal okuryazarlığa sahip olmasının son derece önemli olduğunu kanıtlamaktadır. Çünkü kurumsal finans firmaları gibi olmayan finansal sisteme giren özel yatırımcıların amacı, küçük holdinglerine bir miktar eklemektir.

Finansal sistemden sağladığı faydalar açısından finansal okuryazarlığa bakıldığında, teknolojinin gelişmesi insanların finansal sisteme girmesini ve yer bulmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Finansal sistemi bilen, ne istediğini bilen ve piyasaya değer katabilecek finansal bilinçli insanlar büyük bir fark yaratıyor. Bu kişiler, finansal sistemin sorunsuz ve verimli çalışmasına katkıda bulunurlar ve yeni veya mevcut finansal ürünler hakkında bilgi sahibi olarak, doğru karşılaştırmalar yoluyla bir ürünün piyasada kalmasını sağlamada önemli bir rol oynarlar. Pazarı kendi ihtiyaçlarına göre uyarlamak için tüketiciler olarak hareket edebilirler. Finansal okuryazar kişiler, piyasayı düzenleyen ve kontrol eden kurumları desteklemenin yanı sıra, piyasalarda bilgi birikiminin sağladığı haksız kazanç ve spekülasyonlara cevap vererek ve bunları önleyerek piyasanın düzgün ve şeffaf işleyişine katkıda bulunur. Finansal okuryazarlık ülke ekonomisi için de büyük önem taşımaktadır. Çalışmanın sonuçları, finansal piyasaya daha kolay erişimin ve bireyler için daha iyi pazar erişiminin ülkenin ekonomik büyümesi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bireysel piyasa katılımcılarını tanımak, kendi bütçenizi düzene sokmak için son derece önemlidir. Böylece sermayesini artıran bireyler, yeni yatırımlar yapmak veya katma değerli

ürünler yaratmak için kredi kullanabilir ve yeni girişimci fikirlerle imalat veya diğer sektörlere girerek ülke ekonomisine ve istihdamına katkıda bulunabilirler [17].

Günümüzde sürekli değişen ve büyüyen finansal piyasalar, bilgi ve teknolojinin gelişmesi, finansal araçların büyümesi ve karmaşıklığı bireylerin sadece finansal konularda karar vermelerini zorlaştırmaktadır. Bireyin finansal sisteme katılımı ve finansal karar alma süreçlerinde bilinçli karar vermesi, konuya ilişkin bilgi düzeyi ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, ekonomi eğitimi öncelikle kişinin kendi bütçesine atıfta bulunur, ancak ekonomideki kararlar ve eylemler finansal ve sermaye piyasalarını da etkilediğinden, finansal sistemin gelişimi ve performansı için de önemlidir [13].

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ve ekonomik okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi, yatırım ve tasarruf oranlarında artışa yol açmaktadır. Bunun finansal piyasaların gelişimi üzerinde büyük bir etkisi olduğu açıktır. Ekonomik okuryazarlık, bireylerin refah düzeylerini artırarak finansal dünyayı anlamalarını sağlayan önemli bir kavramdır. İktisat eğitimi sayesinde bireyler finans dünyasında daha rasyonel ve katılımcı olabilmekte ve ekonomi politikasının detaylarını daha iyi anlayabilmektedir. Bireysel ekonomik yetenek, finansal sistemin anlaşılmasına ve yorumlanmasına da katkıda bulunur. Ayrıca bireylerin finansal güvenliklerini ve refahlarını sağlamak için ekonomik okuryazarlıklarını geliştirmeleri gerekmektedir [18].

Günümüzde bireylerin ekonomik farkındalığının artırılmasına yönelik artan uluslararası ilgi, mesleki okuryazarlığın önemini artırmış ve mesleki okuryazarlık, toplumu bir bütün olarak etkileyen bir konu haline gelmiştir. Bireyin finansal farkındalık düzeyi, bilgi, beceri, tutum ve davranışları, doğru finansal kararları vermede ve kişisel finansal kolaylıklardan yararlanmada çok önemli hale gelmiştir [19]. Kişiler günlük alışverişlerinde hangi ödeme yöntemiyle ödeme yapacak, hangi yöntemle ödeme daha mantıklı, kredi kartını nerede kullanacak, ne zaman, nasıl ve ne kadar tasarruf edecek, bu birikimleri en verimli şekilde nasıl kullanacak veya kredinin en uygun koşullarda nasıl geri ödeneceği vb. günlük yaşamda süregelen sorunlar ekonomi eğitiminin önemini pekiştirmektedir [20].

21. yüzyılın başından itibaren küreselleşen dünyada finansal piyasalar her geçen gün gelişmektedir. Bu gelişme, ekonomik eğitimi düşük toplumlar için de karmaşık bir yapıya yol açmaktadır. Ancak okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda, bilgi düzeyi yüksek

bireyler finansal kararlar alırken daha etkili kararlar verirler. Toplum üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır. Finansal okuryazar bireyler, gelir ve harcamayı dengeleyerek potansiyel kriz zamanlarından kaçınırlar. Finansal okuryazarlığı daha yüksek olan bireylerin bütçeleme, birikimlerini yatırma, aylık ödemelerini dengeleme ve gerektiğinde bütçe oluşturma olasılıkları daha yüksektir. Ekonomik eğitim ayrıca finansal kaygının azaltılmasına da yardımcı olur. Ayrıca ekonomik eğitim, karar vermede daha akılcı olma eğilimini pekiştirir. Finansal okuryazar olanlar, bilinçli finansal kararlar alarak kendilerine ve ülke ekonomilerine fayda sağlar [21].

Finansal okuryazarlık önemini artıran konular daha çok finansal krizden kaynaklanan farkındalıkla ilgilidir. Finansal krizler genellikle tüketicileri, finansal sistemi ve daha geniş ekonomiyi ilgilendirmektedir. Tüketicilerin karşılaştıkları veya yönetemedikleri risklerin farkında olmaması, finansal okuryazarlık ve becerilere olan ihtiyacı artırmaktadır. Bu da dünya genelinde ekonomi eğitiminin önemine katkı sağlamaktadır [17].

2.1.3.1 Parayı iyi yönetmek

İyi para yönetimi, ihtiyaçları karşılamak için mevcut fonları kullanmayı ve tasarruf etmek için bakiyeyi kullanmayı içerir. Yalnızca harcama, biriktirme, günlük tasarruf çabası için harcama ve izleme yöntemlerini içerir. Böyle bir durumda tasarruf olmaz, ancak para işlemi de başarısız olur. Para yönetimi kolay bir süreç olmasa da tüketici için en önemli konu; mevcut fonların ne kadarı temel ihtiyaçlar için kullanılmalı ve ne kadarı tasarruf edilmesi gerektiği konusudur. Bir birey veya aile, gelirinin tamamını veya çoğunu harcamamalı, bir kısmını biriktirmeye çalışmalıdır. Tasarruf iki şekilde olabilir. İlk seçenek önce harcamaktır ve kalan miktarın tasarruf edilmesidir. Diğer bir seçenek ise önce tasarruf etmek ve kalan miktarı harcamak için kullanmaktır. Bireysel olarak tüketicinin yastık altındaki parası veya banka mevduatındaki parası da tüketiciye bir maliyettir [22].

İnsanlar kazandığından fazlasını harcamamalıdır. Her kişinin veya ailenin kendi bütçesi olmalı ve buna göre harcama yapmalıdır. Finansal okuryazarlığı hakkında ne kadar çok bilgi edinilirse, kişilere finansal konuda o kadar fazla yarar sağlanmış olur. Bütçe yönetiminde zamanında harcama çok önemlidir. Bireyler faturalarını, kredi kartlarını ve vergilerini zamanında ödemek zorundadır. Kredilerini zamanında ödemezlerse, faiz dahil toplam kredinin büyük bir kısmını geri ödemek zorunda kalacaklardır. Zamanında ödememek veya hiç ödememek çok maliyetli olabilir. Kişi

krediyi zamanında ödemez ise kredi notu düşer. Parayı yönetirken dikkate alınması gereken önemli bir husus kayıt tutmadır. Tüm gelir ve giderler kayıt altına alınırsa kişi maddi olarak daha iyi bir konumda olacaktır. Bu sayede hata ve yanlışlar zamanında fark edilir [22].

Para yönetiminde en temel sorunlardan biri bütçedir. Bütçenin amacı, mali durumu izlemek ve gereksiz harcamaları azaltmaktır. Bütçe, belirli bir dönemde yapılacak harcama ve gelir tahminidir. Belirli bir süre içinde kaynakların nasıl elde edileceğini ve kullanılacağını gösteren plan olarak görülmektedir [23]. Bu nedenden dolayı, bütçeleme bilgi ve becerileri, fonların rasyonel kullanımı için gereklidir. Bilgili bir tüketici olmak için para yönetimi becerilerine sahip olmak da önemlidir. Para işlemi yaparken bir diğer önemli konu da geleceği güvence altına almak, hayatın beklenmedik olaylarına ve risklerine karşı hazırlıklı olmaktır. Başka bir ifadeyle; ygun koşullarda sigortanın önemi ve gerekliliği hakkında bilgi, anlayış ve anlayış geliştirmek, servet yönetiminin önemli bir bileşenidir. Dünya ve ülke ekonomisindeki ve üretim teknolojisindeki değişiklikler, hükümet kararları, enflasyonist baskılar, artan sosyoekonomik, mesleki ve fiziksel risk faktörleri ve bu risklerin ortadan kaldırılmasına veya etkilerinin azaltılmasına yönelik tedbirlerdeki yetersizlikler. Risk azaltma ve zarar paylaşımı sigortanın faydalarıdır. Riskin azaltılması, geleceğe yönelik finansal planlamanın her alanında bireylere özgürlük sağladığından, finansal refahın iyileştirilmesi bağlamında konuyla ilgili bilgi ve doğru uygulamalar önemlidir [24]- [25]-[26].

2.1.3.2 Bütçe yönetimi ve borçlanma

Bütçe, belirli bir zaman dilimi için harcama ve gelir tahminidir. Başka bir ifadeyle, "belirli bir zaman diliminde kaynakların nasıl elde edileceğini ve kullanılacağını gösteren bir plan" dır. Ek olarak, paranın nasıl yöneteceğini bilmek, bilinçli bir tüketici olmanın önemli bir parçasıdır. Daha iyi bir bütçe, ayrıntılı bilgiler ve tahmini harcama tutarları dahil olmak üzere bilgilere bağlıdır. Plansız ve gereksiz sarf malzeme harcamaları bütçeden çıkarılabilir. Bunun için bütçenin belirli özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler şu şekilde sınıflandırılabilir [24]:

a. Hedef odaklı olma: Bütçeleme, kısa vadeli amaç ve hedefler sağlayarak uzun vadeli planların sağlam ve sürdürülebilir olmasını sağlar. Bunun dışında bütçe, tüketicilerin finansal planlamasında belirlenen hedefe ulaşmak için uygun önlemlerin alınmasına da yardımcı olur.

b. Gerçekçi olma: Bütçe gerçekçi olmalı ve hem yaşam standardına hem de tüketicinin gelirine dayalı olmalıdır. Bütçeleme bireysel olduğu için kesin olarak tanımlanabilecek bir sistem yoktur. Gereksiz giderleri en aza indiren, giderleri bütçeyle uyumlu hale getiren, gelir ve giderleri ön planda tutan bir sistem, hedeflere ulaşmak için kesinlikle doğru sistem olabilir.

c. Esnek olma: Bütçenin esnekliği, tüketicilerin değişen ihtiyaçlarına ve çeşitli harcamalarına uyum sağlayabilmesi anlamına gelir. Ancak bütçe esnekliği, kişilerin ihtiyaçlarını belirli bir aralıkta belirtmeden gerektiği gibi alışveriş yapmalarına olanak tanır. Bu tür harcamaların iyi planlanması, kişinin bütçede belirlenen hedefe ulaşmasını engellemez.

d. Uygulanabilir olma: Planları amaca uygun hale getirmek için bütçeleme yöntemleri pratik olmalıdır. Bütçenin uygulanabilirliği, genel harcama planının bölümlerinden oluşur. Bu, harcamaların uygun şekilde sınıflandırılmasını gerektirir.

Bütçelemenin tüketiciler için birçok avantajı ve faydası vardır. Bütçeleme, bireylerin geliri bilinçli kullanmalarını sağlar. Bireyin gelirini giderleriyle dengelemesini sağlar. Hazırlanmış ve planlanmış bir bütçe, net gelir azaldığında veya arttığında tüketicilere yardımcı olur. Ayrıca, bütçeleme, bireyin kısa vadeli ve uzun vadeli hedeflerine karar verirken seçim yapmasına izin verir. Bu, aşırı çaba israfını önleyebilir. Ek olarak, bütçeleme giderlerin önceliklendirilmesine yardımcı olur.

Tasarruf, para yönetiminin başarısında önemli bir rol oynamaktadır. Maddi açıdan bilgili ve deneyimli bir insan, çok kazanırken daha az harcayarak tasarruf edebilir, daha az kazanırken tüketebilir. Tasarruf, yeni yatırımlar yapmak için para veya değerli bir emtia tasarrufudur, bu tasarruflar bir bankaya veya başka bir yatırım kurum veya kuruluşuna yatırılır, bu da gelir getiren, böylece parasal değerleri ekonomiye geri getirir ve böylece yeni yatırımlar üretilir [27]. Tasarruf yapmadan önce, yatırım yapmak istediğiniz sermaye piyasasının farkında olmalı ve doğru planlama yapılması gereklidir. Riskin yanı sıra getiriler de dikkate alınmalıdır. Önemli piyasa kurallarından biri şudur: bir yatırımın riski ne kadar yüksekse, bu yatırımın getirisi de o kadar yüksek olur [5].

Yatırımda bir diğer önemli kavram ise likiditedir. Likidite, basitçe parayı nakde çevirmektir. Yatırım yapılacak menkul kıymetin likiditesi yüksek ise daha kolay nakde çevrilebilir. Yatırım

için bir diğer önemli faktör de enflasyondur [28]. Yüksek enflasyon oranı ile yatırım getirisini iyi hesaplamak çok önemlidir. Sabit getirili menkul kıymetlere yatırım yapmak, hiper enflasyonist bir ortamda anlamsızdır. Kişi doğru yatırımları yaparsa ek gelir elde etme fırsatı yakalar. Bu nedenle doğru yatırımların yapılabilmesi için finansal eğitim çok önemlidir [29]. Bir bankada sabit mevduat veya gecelik mevduat hesabı açan herkes risksiz getiri elde etmek ister. Kişiler istedikleri zaman cari hesaba para yatırabilir ve çekebilir. Sabit mevduat hesabı faiz kazandırır ve kazandırır. Bu yatırım şeklinin tercih edilmesinin nedeni riskin düşük olması ve paranın bankanın ve devletin koruması altında olmasıdır [24].

Hisse senetleri, bir kuruluş tarafından sermaye artırmak veya yeni bir kuruluşta menfaat elde etmek için ihraç edilen değerli menkul kıymetlerdir. Bu belgeler yatırımcıya şirketin kâr ve zararına katılma veya bir şirkete katılma hakkı verir. Hisse senetleri, sabit getirili yatırımlara göre oldukça risklidir. Çünkü yatırımcının zararı şirketin faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Hisse senetleri kısa vadeli oynaklık nedeniyle riskli olabilir. Bu nedenle hisse senetleri uzun vadede takip edilmesi gereken menkul kıymetlerdir [28]. İşletmeler uzun vadeli borçlarını ödemek için tahvil kullanırlar. Bir şirket veya devlet tarafından piyasaya sunulan tahvillerin sabit getirisi vardır. En güvenilir ve en az riskli tahviller devlet tahvilleridir. Hazine bonoları da bir tahvilin tüm yasal özelliklerine sahiptir. Hazine bonolarının vadesi bir yıldan kısadır. Hazine bonosu devlet garantili olduğundan riski düşüktür [30].

2.1.3.3 Finansal planlama

Bir finans uzmanının sahip olması gereken bir diğer nitelik, finansal planlar oluşturma yeteneğidir. Finansal planlama, şirketlerin faaliyetleri sırasında meydana gelen her türlü nakit akışının sabit bir takvime göre uygulanması ile ilgilidir. Finansal planlar yapmak, kısa veya uzun vadede geleceği düşünmek ve atılabilecek adımları belirlemek demektir. Bu planlar dizisi gelecek için rehber olacaktır. Sadece kağıt üzerinde değil, planların doğru ve etkin bir şekilde uygulanmasında çok önemli bir rol oynar. Bir finansal planın bileşenleri; "Bütçe ve vergi planlaması, nakit yönetimi, büyük alımlar, gelir ve varlık koruması, yatırım planlaması ve miras planlaması" olarak sıralanabilir [31].

2.1.3.4 Finansal ürün seçimi

Finansal ürünler, bireylerin kendi fonlarını karşılamak yerine bu araçlardan yatırım giderlerini karşılamalarını sağlar ve bu araçlara yatırım yapanlar pratik ve minimum risk alırlar. Fon oluşturmaya yardımcı olan ve finansal piyasalarda işlem gören varlıklar, finansal ürünler olarak tanımlanmaktadır. Finansal ürünlerin özellikleri şu şekilde açıklanabilir [5]:

a. Bölünebilirlik: Yatırımcı tarafından finansal araca dönüştürülebilecek minimum tutarı ifade eder. Servet sahiplerinin finansal kaynaklara diledikleri gibi erişmeleri açısından önemlidir. Finansal değerleri çok yüksek olduğunda bu araçlara başvurmak istemeyen pek çok para sahibi olabilir. Ancak şirketler maliyet avantajı yarattıkları için bölünebilirliği düşük hisse senedi ve tahvil ihraç etmektedirler. Ancak, borçlular bölünebilirliği yüksek menkul kıymetleri tercih ederler.

b. İşlem maliyeti: İşlem maliyeti, taşınmaz malın maliki tarafından satın alınması veya satılması maliyetini içerir.

c. Likidite: Menkul kıymetlerin sabit kıymetlerden daha fazla likiditesi vardır. Gelişmiş bir finansal yapı oluştuğunda, finansallardaki likidite büyük ölçüde artacaktır.

d. Fiyat tahmini: Gelecekte finansal varlıklar için fiyatların nasıl olacağının tahmin edilmesi önemlidir. Banka kredileri ve mevduat hesapları, orta ve üst gelir gruplarının en çok kullandığı finansal ürünlerdir. Ayrıca tüketiciler, özellikle altın ve döviz gibi gayri resmi finansal ürünlere kıyasla karmaşık finansal ürünler hakkında daha bilgili hale geliyor. Anlaşılması zor finansal ürünler kullananların seçenekler arasından ihtiyaçlarına en uygun olanı seçene kadar çalışmaya devam etmeleri gerekmektedir.

2.1.4 Finansal Okuryazarlık Kapsamı

2.1.4.1 Finansal bilgi

Finansal okuryazarlığın ilk ve en önemli düzeyi finans ve finansal malzeme bilgisidir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı tarafından yapılan bir araştırma, bir bireyin finansal okuryazarlığının, finansal piyasalarda işlem gören ve finansal piyasalar veya bankalar tarafından kullanılan diğer araçlar hakkındaki bilgileriyle doğru orantılı olduğunu buldu. Finansal okuryazar bir kişinin enflasyon, döviz kurları, faiz oranları, basit faiz, bileşik faiz, menkul kıymetler piyasası,

bütçeleme, sigorta ve satın alma gücü gibi temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olması beklenir. Yukarıda bahsedilen terimler, mikroekonomi bağlamında finans profesyonellerinin bilmesi gereken terimlerdir [32].

2.1.4.2 Finansal tutum

Karar verme tutumları ve risk alma tutumları, bir kişinin benzersiz geçmiş deneyimine, finansal okuryazarlık düzeyine ve bilişsel düzeyine dayanan davranışlardır. Finansal tutum, gelecek için tasarruf ve tasarrufları içerir. Finansal düşünme, finansal okuryazarlığın en önemli yapı taşlarından biridir. Bir kişi gelecek için para biriktirmeyi öğrenene kadar, o kişinin tasarrufa yönelik tutumunu anlamak çok zordur. Bağışçı zihniyete sahip birinden kısa vadeli yaşam beklentilerini gerçekleştirmesini, uzun vadeli düşünmesini ve bütçesinin bir kısmını yatırımlara ayırmasını beklemek zordur. Bu tutum kısaca "Hayat Kurtarır Günü" olarak adlandırılabilir [3].

Finansal yaklaşım doğuştan gelen bir nitelik olarak görülse de parayı yönetme bilgisinin çocuklukta öğrenildiği söylenir. Finansal tutumlar, bireylerin uzun vadeli tasarruf ve harcamalarını içeren finansal davranışlarını harekete geçiren tutumlar olarak ifade edilmektedir [33].

2.1.4.3 Finansal davranış

Bilgi teknolojisinde küreselleşme ve gelişme, finansal piyasalar, yatırım tercihleri ve yatırımcı profilleri gibi bireylerin finansal davranışlarının tahmin edilmesinin önemini artırmış ve finansal ürün ve hizmetlerin karmaşıklığı değişmiştir. Bazı yazarlara göre finansal davranış kavramı finansal biliş, motivasyon, risk alma, harcama eğilimi ve tasarruf eğilimi gibi psikolojik değişkenleri içermektedir [34].

Tasarruf, harcama, yatırım ve borçlanma alanları finansal davranış alanları olarak kabul edilmektedir. Tüm insanların karakter yapısı farklı olduğu için finansal davranışları da farklıdır. Ancak tüm insanlar finansal davranışlarını sergilerken aile danışmanlığı, finansal bilgiler, arkadaş ve iş çevreleri, ekonomik fırsat, dünya görüşü, medeni durum gibi faktörler onları değişen derecelerde de olsa etkiler. Günümüzde finansal piyasalarda işlem gören varlıklar çeşitlenmektedir. Ancak çoğu insan, geçmişten günümüze güvenilir olduğu kanıtlanmış finansal yatırımlara yönelmeyi tercih etmektedir [35]. Finansal davranış modelinde performansa dayalı bir yaklaşım kullanmıştır. Ona göre finansal davranış, parayı nasıl akıllıca harcayacağınızı bilmek,

geleceği planlamak, gelecekte kazandığınız parayı nasıl harcayacağınızı ve bütçenizden ne çıkacağını takip etmek olarak tanımlanmaktadır.

Kişinin finansal olarak ne kadar sorumlu ve vizyon sahibi olduğunu anlamak için portföyündeki finansal ürün türlerini incelenmesi önemli bir gösterge olarak görülmektedir. Bu sayede yatırımcıların finansal ürünlere olan bağlılıkları, bireysel fonlar ve bunların nasıl yönetildiği belirlenebilmektedir. Elde edilen veriler kapsamında yatırımcıların bütçeleme, harcama kontrolü ve sorumlu finansal davranış sergileme konusundaki eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Finansal bilgi, kontrol odağı ve gelir gibi değişkenlerin finansal davranış üzerindeki etkilerini inceleyen başka bir çalışmada, finansal bilgi ve kontrol odağı finansal davranışı etkilerken, gelirin aynı etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir [36].

Düşük finansal okuryazarlığın ve yetersiz eğitimin tasarruf davranışı üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlayan araştırmalar, bir dizi kanıt üretmiştir. Çalışmanın sonuçları, finansal okuryazarlıktan kaynaklanan ani gelir kaybını telafi etmek için emeklilik tasarruflarının ve kişisel tasarrufların artırılmasının gerekli olduğu yönündedir [37]. Finansal okuryazarlık alanındaki araştırmalar, erken finansal bilgilerin daha sonraki finansal davranışları etkileyebileceğini göstermektedir [1].

Finansal okuryazarlık ve finansal tutumların bireysel yatırımcıların kredi verme davranışı üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırmanın sonuçları, erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Önemli bir bulgu, ortalama finansal okuryazarlığa sahip kişilerin, güçlü bir finansal görünüme sahip olduklarında kredi kartı ödünç alma olasılıklarının daha düşük olmasıdır.

Üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve davranışları kapsamında yapılan bir çalışmada finansal bilgi ve sosyal özelliklerle ilgili olup olmadığı incelenmiştir. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği ve alt boyutları ile katılımcıların finansal okuryazarlık ve sosyodemografik değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, harcama davranışı ve finansa ilgi düşük; harcama ve tasarrufa ilişkin tutum ve algılar orta düzeyde ölçülmektedir. Öğrencilerin finansal bilgileri arttıkça harcama davranışları daha dengeli hale gelir ve finansal konulara ilgileri artar. Finansal okuryazarlığı yüksek olan öğrencilerin, orta ve yüksek okuryazarlık düzeyine sahip öğrencilere göre daha olumlu finansal beklentilere sahip oldukları ve finansal sorunları daha gerçekçi anladıkları belirlenmiştir [38].

Başka bir çalışmada, hanehalklarının finansal davranışları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki belirlenerek, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf ve borçlanma davranışlarını etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Araştırmada etkili olduğu tespit edilmiştir [39].

Kişilik özellikleri, finansal risk toleransı ve finansal davranış arasındaki ilişkinin incelendiği makale sonucunda, kişilik özelliklerinin finansal davranış üzerindeki etkisi dolaylıdır. Finansal risk toleransı nedeniyle kişilik özellikleri ile finansal risk toleransı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmada, belirli bir kişiliğe sahip bireylerin, sonuçta tutumluluk ve tutumluluk gibi farklı finansal davranış türlerini etkileyen farklı düzeylerde finansal risk toleransı sergilediklerini buldu. Bu bulgu, finansal risk alma ve finansal davranış arasındaki psikolojik faktörlere ilişkin araştırmaları ilerletmektedir [40].

2.1.5 Finansal Okuryazarlık Seviyesini Etkileyen Faktörler

Finansal okuryazarlık araştırması için kritik olan verileri toplamak için demografik anket soruları aracılığıyla toplanan veriler, çeşitli araştırma değerlendirmelerini mümkün kıldı. Böylece toplanan verilerin demografik özelliklerine göre bireylerin ihtiyaç duyduğu finansal okuryazarlık bileşenleri belirlenir. Finansal okuryazarlığın bileşenleri bireylerin demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir [41]. Böylece grupları belirlemek için ihtiyaç duyulan finansal okuryazarlık, güvenilir verilere dayanmakta ve istenilen sonuca ulaşılmasını mümkün kılmaktadır.

2.1.5.1 Sosyo demografik faktörler

Finansal okuryazarlık sadece bireyleri olumsuz etkileyen bir sorun olmayıp ulusal hatta uluslararası bir sorundur. İnsanların tasarrufa alışkın olmaması ekonomi için sorun yaratmakta, iflas, haciz gibi olaylara yol açmaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın sosyo-demografik koşullar, statü, yaş ve cinsiyet ne olursa olsun toplumun tamamına kazandırılması önemlidir [41]. Ancak bu faktörler finansal okuryazarlık aşamasında göz ardı edilemez.

Cinsiyet: : Finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin araştırmalarda anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen erkeklerin finansal kavramlarda kadınlara göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir [42]. Ayrıca araştırmalar, gerekli finansal okuryazarlık sağlandığında bu farkın ortadan kalktığını göstermiştir [43]. Erkekler, risk faktörünü en aza indirmek için yatırımları çeşitlendirmede

kadınlardan daha başarılıdır. Bu konu, eşin ölümü veya boşanma gibi nedenlerle kadınların yalnızlığı bağlamında ele alınması nedeniyle büyük önem taşımaktadır [37].

Yaş: Finansal okuryazarlık düzeyi ile yaş arasında anlamlı bir ilişki vardır. Finansal okuryazarlık düzeyleri ile yaş grupları arasında çan şeklinde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani orta yaş grubundaki finansal okuryazarlık düzeyi diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Lusardi ayrıca 55 yaş ve üzeri yaşlıların temel finansal bilgileri anlamadıklarını da bulmuştur. Ayrıca, finansal okuryazarlık düzeylerinin yaşla birlikte düştüğünü ve bunun karşılıklı olarak olumsuz olduğunu bulmuştur. Bu nedenle özellikle ileri yaş grubu dolandırıcıların hedefidir [37].

Medeni Hal: İnsanların finansal okuryazarlığını ölçen araştırmalar, bekarların evlilere göre biraz daha finansal okuryazar olduğunu göstermiştir. Bu sonuç büyük bir farklılık göstermemekle birlikte, finansal ürünlere daha fazla maruz kalan ve başvuru bulan bekarların finansal okuryazarlıklarının evlilere göre daha yüksek olması normal karşılanmalıdır. Evli olanlar sorumluluğu paylaşırken, evli olmayanlar tek sorumluluğa sahiptir.

Eğitim Durumu: Çalışmalar, eğitim durumunun iyileştirilmesi ile finansal okuryazarlığın iyileştirilmesi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermiştir [43]. Ayrıca insanlar eğitim hayatları boyunca çeşitli finansal araçlarla tanışma fırsatı bulmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak öğrencilere öğrenimleri sırasında verilen öğrenim bursları ve öğrenim kredileri verilebilir. Esasen bir borçlanma aracı, yani öğrencinin ihtiyacına uygun bir finansal araçtır. Ayrıca öğrenciler öğrenimleri sırasında cep harçlığı veya gelir elde ederler. Bu durumda kaçınılmaz olarak ev işlerinde deneyim kazanacaklar. Bu ve benzeri nedenlerle kişilerin normal yaşamlarında zaten gerekli finansal deneyime sahip olacakları düşünüldüğünde, eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyi ile finansal okuryazarlığın katkısı arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

Gelir Düzeyi: Literatür, gelir düzeyi ile ekonomik eğitim arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yüksek gelirli bireyler, finansal ürünleri tanımlama ve kullanma açısından daha fazla finansal bilgiye ihtiyaç duymakta ve gerekli bilgilerin edinilmesiyle birlikte finansa okuryazarlığı ilerlemektedir. Al- Tamimi ve Bin Kalli [109] tarafından BAE'de yapılan çalışmalar sonucunda yatırımcıların gelir düzeyi arttıkça ekonomik okuryazarlıklarının da arttığı sonucuna varılmıştır.

Bireyin görevlerini yerine getirme yeteneği, öz-yeterlik olarak bilinir. Öz yeterliliğin finansal boyutunda ise bireyler finansal konularda harekete geçebilir ve bu alanda kendi kararlarını verme eğiliminde olabilir. Literatürde ekonomik okuryazarlığın belirleyicilerinden biri olarak finansal öz yeterliliği kullanan çalışmalar da bulunmaktadır. Heckman ve Grable [110], üniversite öğrencilerinin mesleki okuryazarlık düzeyleri ile öğrencilerin finansal öz-yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaları sonucunda, daha yüksek finansal okuryazarlığa sahip öğrencilerin daha yüksek finansal öz-yeterliğe sahip olma eğiliminde oldukları sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde Forbes ve Kara [111], yaptıkları çalışmada yatırım bilgisi ile yatırım öz-yeterliği arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışanların yatırım bilgisi ile yatırım öz-yeterliği arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Finansal öz-yeterlik, ekonomik okuryazarlığı etkileyen faktörlerden biri olmasına rağmen, literatürde böyle bir ilişki önermeyen çalışmalar bulunmaktadır. Flores [112] üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada finansal öz yeterliliğin mesleki okuryazarlık düzeylerine etkisinin olmadığını bulmuştur.

Yatırım yapmak isteyenler, finansal bilgi edinerek, yüksek risk seviyesini göz önünde bulundurarak ve iskonto mekanizmalarını kullanarak finansal varlıklarına göre yatırım kararları alabileceklerdir. Bu nedenle, varlıklı insanlar finansal bilgi elde etmek için daha fazla teşvike ihtiyaç duyarlar. Bireyler finansal okuryazar olmak için gerekli becerileri kendi başlarına kazanabilirler. Kuşkusuz, finansal okuryazar olmak için yeterli bilgiye sahip olmak zaman alır. Öte yandan yeterli kaynağa sahip olmayanlar ise varlıklarının küçük bir kısmını mali müşavirlere tahsis ederek herhangi bir mali bilgiye sahip olmadan her türlü mali uygulamaya erişebilmektedir [113].

2.1.5.2 Ekonomik faktörler

Finansal okuryazarlığın ana konusu ekonomi olduğu için en büyük etkiye sahip olan ekonomik faktörlerdir. Finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen başlıca ekonomik faktörler, ülkenin gelişmişlik düzeyi, ülkenin finansal durumu ve nüfusun gelir düzeyidir.

Ülkenin Mali Durumu (Gelişmişlik Seviyesi): Ülkelerin ekonomik yapısının gelişmişlik düzeyinin finansal okuryazarlık derecesi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Azgelişmiş ülkelerde finansal okuryazarlık genellikle olması gerekenden daha düşüktür [114]. Ancak gelişmiş ülkelerde yapılan

araştırmalar, vatandaşların finansal okuryazarlığının istenilen seviyenin altında olduğunu göstermiştir.

Kişisel Gelir: Araştırmalar, üst gelir gruplarının finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir [44]. İnsanların karşılaştığı finansal araçlar gelir grubuna göre farklılık gösterir. Düşük gelirli bir kişi, yüksek gelirli bir kişiye göre hisse senetleri hakkında daha az şey bilir. Ayrıca üst gelir grubunun maruz kalacağı finansal araç sayısı daha fazladır. Yüksek gelirli insanlar daha kolay ve farklı şekillerde borçlanarak tasarruflarını çeşitlendirebilir veya daha fazla yatırım yapabilirler.

2.1.5.3 Çevresel faktörler

İnsanların içinde yaşadığı çevre de finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörlerden biridir. Araştırma, şehir sakinlerinin finansal okuryazarlığının kırsal alanlara göre çok daha yüksek olduğunu buldu. Ayrıca bu iki bölge dışındaki diğer bölge ve ilçelerde yapılan çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyinin istenilen düzeyin altında ancak birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir [45]. Chen ve Volpe'ye göre, sanayileşmiş ve ekonomik olarak gelişmiş bölgeler, tarımsal olarak gelişmiş bölgelere göre daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık sergilemektedir [46].

Bir diğer önemli çevresel faktör ise aile, arkadaş çevresi ve finansal okuryazar olduğu düşünülen kişilerdir. Araştırmalar, insanların finansal kararlar alırken genellikle ailedeki büyüklere danıştığını göstermiştir. Bir diğer belirleyici faktör de arkadaş çevresidir. Genellikle kişi finansal bir karar vermeden önce daha önce benzer finansal kararlar vermiş arkadaşlarına sorarak bilgi almaya ve uygulamaya çalışır. Ayrıca genellikle ikamet ettikleri bölgedeki yetkili finans kuruluşlarından birine giderek bir kişiyle anlaşma yaparlar. Bu, verilecek mali kararın yalnızca yerel finans kurumları tarafından sağlanacak hizmetlerle sınırlı olduğu anlamına gelir.

2.1.6 Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi Kapsamında Finansal Eğitim

Değişime ve çeşitlenmeye açık olan günümüz piyasa koşullarında finansal ürün ve hizmetler hızlı bir büyüme göstermektedir. Bu değişim ve büyüme, bireylere finansal kararlar almaları için birçok fırsat sunmaktadır. Ancak bu kadar çok fırsat sunan bu piyasa koşullarının birçok riski de beraberinde getirdiği ortaya çıkıyor. Bu risklerle karşı karşıya kalan finansal okuryazar bir kişi,

ortaya çıkan sorunlar hakkında görüşlerini ifade edebilir ve tartışabilir ve birden fazla çözüm formüle ederek kapsamını genişletebilir. Bu koşullar ekonomik eğitimin insan hayatında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Finansal okuryazar olmak için finansal okuryazar olmak gerekir [47].

Finansal okuryazarlık ile ekonomik okuryazarlık arasında doğrudan bir ilişki vardır. Finansal okuryazarlık olmadan bir kişi finansal okuryazar olarak adlandırılamaz. Dolayısıyla ekonomik okuryazarlığın finansal okuryazarlığın bir sonucu olarak görülmesi gerektiği söylenebilir [22]. Her bireyin geleceği için optimal finansal kararlar alabilmesi ve günlük yaşamında finansal güvenliği sağlayabilmesi, büyük ölçüde bireyin yüksek düzeyde bilgi ve araçlara sahip olmasına bağlıdır. Finansal okuryazarlığın stratejik konumlandırılması, kişinin mesleki okuryazarlığının lise düzeyine çıkarılmasında veya minimal bir finansal kültür oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Finansal eğitim, tasarruf ve yatırımlar, kredilerin ve kredilerin yönetimi ve finansal dolandırıcılıktan korunma ile ilgili genel eğitim faaliyetlerini içerir. Bu temelde, temel yatırım eğitimine dayalı yatırım analizi ve risk yönetimi gibi konular, bireylerin yatırımlarında güvenliğini sağlamada ve performanslarını en üst düzeyde tutmada çok önemli bir yere sahiptir [48].

Büyüyen finansal piyasaların ve finansal ürünlerin oluşturduğu karmaşık sistem içinde yukarıda bahsedilen finansal güç ülkeler için daha önemli olduğundan, insanların ürünleri doğru ve doğru kullanabilmeleri için bilinçli kararlar vermelerini ve risk almalarını sağlamak için ülkelere önemli bir sorumluluk düşmektedir. Ülkelerin bu sorumluluğu yerine getirmeleri için finansal okuryazarlığın önemi ve önceliği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Son dönemde tüm dünyada yaşanan ekonomik krizler finansal eğitimin önemini bir kez daha göstermiştir. Ülke politika yapıcıları ve politika yapıcılar, finansal eğitim sağlanması yoluyla finansal sisteme bireysel katılımın önemini kabul etmişlerdir [35].

Türkiye'deki birçok farklı devlet kurumu, kendi yetkilerine göre ayrı finansal okuryazarlık anketleri yürütmektedir. Finansal eğitimi ulusal bir strateji haline getirerek ve toplumu finansal olarak bilinçli ve verimli hale getirerek daha verimli bir eğitim sisteminin önemi kabul edilmelidir. TCMB finansal okuryazarlığı; İnsanların finansmana erişiminin iyileştirilmesi, mali konulardaki bilgilerinin artırılması ve bu bilgilerin nasıl kullanılacağının öğrenilmesi, elde edilen bilgiler (TCMB) sayesinde kişilerin harcama, tasarruf ve yatırımlarındaki, tutum ve davranışlarındaki olumlu değişimlerin izlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Kısacası, toplumu finansal olarak

güçlendirmeyi amaçlar. Her ülkenin farklı finansal okuryazarlık tanımları ve yöntemleri olabilir. Her konuda olduğu gibi sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler finansal okuryazarlığı etkiler ve yönlendirir [49].

Her ülkenin farklı finansal okuryazarlık tanımları ve yöntemleri olabilir. Her konuda olduğu gibi, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler finansal okuryazarlığı etkiler ve yönlendirir. OECD, finansal okuryazarlığın en genel tanımını vermektedir. Buna göre finansal eğitim, bireyler ve yatırımcılar arasında finansal ürünler, finansal hizmetler ve finansal kavramların anlaşılmasını geliştirmeyi, eğitim yoluyla alınabilecek risk ve fırsatlara ilişkin farkındalığı artırmayı ve alınan kararları iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

İnsanlar yaşamları boyunca birçok alanda finansal risklere maruz kalmakta ve bu koşullarda finansal okuryazarlığın önemi yadsınamaz hale gelmektedir. Finansal eğitimin öneminin nedenleri şu şekilde sıralanabilir [2]:

a. Finansal sistemin hakim olduğu dünya şartlarında, serbest piyasa anlayışının en kontrolsüz ve en serbest haliyle amaçlarına ulaşmak için ödünç alındığı bir ortamda, teşvik tüketiminin ve rekabetin artmasıyla birlikte giderek artan bir şekilde herkesin suçudur.

b. Finansal okuryazarlık düzeyini ölçen araştırma ve anketler, Türk toplumunda eğitim düzeyi düşük ve gelir düzeyi düşük kişilerin finansal okuryazarlığının çok düşük olduğunu göstermektedir. Bu kişiler finansal sisteme dahil edilemediği için ülkemiz potansiyel ekonomik gücünü kullanamamaktadır. Bunu aşmanın tek yolu, tüm kesimlere düzenli ve sistemli bir şekilde finansal eğitim vermektir.

c. Günümüz ortamında bireylerin finansal kararlar almadaki sorumluluk derecesi artmıştır. Finansal yapının karmaşıklığı ve bireylerin bu sisteme doğrudan veya dolaylı olarak dahil olması nedeniyle riskler toplumun tüm kesimlerini etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında, finansal piyasadaki kişilerin finansal bilgi ve bilgilerin analizinden kaynaklanabilecek riskleri tanıma yeteneklerini ve düzeylerini geliştirmeleri önemlidir.

d. Tıbbi ve tıbbi altyapının gelişmesi sayesinde insanlar artık daha uzun yaşayabilir ve hayatlarının çoğunda çalışabilirler. Ancak belli bir yaştan sonra insanlar emekli olmakta ve çalışma sisteminin dışında kalmaktadır. Bireyler artık daha uzun bir süre için emeklilik

sağlamayı planlıyor. Günümüzde bireysel emeklilik sisteminin yaygınlaşmasıyla birlikte gelecek için birikim yapmak bireyin sorumluluğundadır. Bu birikimleri doğru ve bilinçli bir şekilde yapabilmeleri için finansal eğitim almaları hayatlarını kolaylaştıracaktır.

Finansal okuryazarlık ve eğitimin önemi sadece gelecek için değil, bugün için de çok büyüktür. Çünkü bireyin yaşam standardı hem finansal kaynaklarına hem de bu finansal kaynakların etkin kullanımına bağlıdır. Finansal konularda temel bir anlayışa sahip bireyler ve aileler, finansal kararlarının maliyetlerini, risklerini ve getirilerini daha doğru bir şekilde değerlendirebilir. Ancak çoğu kişinin henüz bu konudan haberdar olmadığı gözlemlenmiştir [50]. Küreselleşme süreci ile birlikte hızla gelişen ve değişen finansal işlemler, tüketicilerden en azından temel finansal bilgileri gerektirmektedir. İnsanların kendi gelirlerini, giderlerini, geleceğe yönelik birikimlerini ve yatırımlarını kullanarak kısa, orta ve uzun vadeli planlar ve bütçeler yapabilmeleri ve bu konularda doğru kararlar verebilmeleri, ekonomik okuryazarlık düzeyleri ile ilgilidir [51].

Önemi her geçen gün artan finansal okuryazarlık, sadece yatırımcıları değil, bütçesini dengelemeye çalışan, ev almayı düşünenleri de endişelendiren bir konudur. Emeklilikte rahat bir hayat yaşamak için karmaşık ve zengin bir ürün yelpazesine sahip olan günümüz finans dünyasında, hangi bankanın düşük faizle borç alıp yüksek faizle yatırım yapabileceği sorusuna yanıt vermek artık yeterli değildir. İnsanlar, doğru kararlar vermek ve çeşitli alanlarda hata yapmaktan kaçınmak için her zamankinden daha fazla finansal bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle finansal okuryazarlık, bireylere tasarruf içgüdüsünün aşılanması, doğru yatırımlara yönlendirilmesi, finansal aracılarla doğru ilişkiler kurulması, finansal dolandırıcılık konusunda farkındalık yaratılması gibi konulara ihtiyaç duyulmaktadır [24].

Finansal okuryazarlığı toplumun her kesimi gibi kariyer sürecinin başında olanlar için çok önemlidir ve bu eğitim temel düzeyde verilmelidir. Bu alanda yetkin bir kişi, ekonomik konuların ve işlemlerin fayda-maliyet analizini yapabilir ve böylece kararlarında daha bilinçli hareket edebilir. Aksi takdirde, insanların ekonomik ve finansal kararlarında olduğu gibi hayatlarındaki diğer kararlarda da hata yapabileceklerini kabul etmek kibirlilik olur. Maksimum kâr ve minimum hata için hem ailenin hem de bireyin mali durumunu korumak için temel ekonomik bilgilere sahip olmak çok önemlidir. Ekonomi bilgisine sahip kişiler tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarında daha rasyonel davranarak doğru kararlar verebilirler [52].

2.1.7 Algılanan Finansal Davranış Kontrolü

Davranış kontrolünün, kişinin davranışı gerçekleştirmeden önce sonuçlar hakkında nasıl düşündüğüne bağlı olarak, bir kişinin bir davranışı ne kadar kolay veya zor bulduğuyla ilgili olduğu bulunmuştur. Algılanan finansal kontrol, bir finansal ilişkinin algılanan zorluğu veya kolaylığı olarak tanımlanır. Algılanan davranışsal kontrolün, davranışın kontrol edilebilirliği kavramını da içerdiği kabul edilmiştir [53].

Bireyin finansal konularda tahammül edebileceği maksimum belirsizlik olan finansal risk toleransının finansal davranış üzerinde etkisi olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur [54].

2.1.8 Finansal Okurayazarlığın Bireye Etkisi ve Katkısı

İnsanlar yaşamları boyunca çeşitli seçimler yaparak yaşamlarını sürdürmek zorundadırlar. Bu kararların en önemlilerinden biri ekonomik karardır. İktisadi eğitim, daha rasyonel ekonomik kararlar alarak yaşam kalitesini yükselttiği, beden ve ruh sağlığını geliştirdiği ve aile uyumunu olumlu etkilediği için bireyler için de oldukça önemlidir [55]. Çünkü ekonomik kararlar bireyi her yönden etkileyen sonuçlara yol açabilmektedir. Bu kararlardan bazıları çok az etkiye sahiptir, ancak bazılarının çok önemli sonuçları olabilir. Bu sonuçlara ulaşmanın temel kuralı, halkın ekonomik eğitimidir. Finansal okuryazar bireyler doğru ve bilinçli kararlar verirken, okuryazarlığı çok az olan veya hiç olmayanlar yalnızca deneyimlerine veya çevrelerinden duyduklarına göre hareket ederler. Böyle bir durumda, olumsuz durumların ortaya çıkma riski vardır. Sadece harcama için değil, tasarruf için de gerekli olan ekonomik eğitim son derece önemlidir. Artan finansa okuryazarlığı ile tasarruf oranı ve kalitesi artacak ve toplumu olumlu yönde etkileyecek sonuçlar doğuracaktır [20].

Finansal okuryazar bireyler finansal profesyoneller değildir, kendileri ve aileleri için finansal kararlar verebilecek yeterli bilgi, tutum ve davranışa sahip olmaları beklenir. Bireylerin sadece genel kültür olarak aldıkları ekonomik eğitimin durumunu değil, aynı zamanda içinde yaşadıkları ekonomik koşulları da yansıtan hatalı yargılardan kaçınmaları beklenmektedir. Aynı zamanda gelirlerini ve birikimlerini en iyi şekilde yönetmeli, finansal piyasalarda satın almanın rahatlığını ve güvenini yaşamalılar. Genel piyasa ekonomisini etkilemeyen ekonomi eğitiminin en önemli etkisi ekonomik krizlerde de görülmektedir. Bilinçsiz tüketici, ekonomik kriz veya refah

zamanlarını bilir ve tahmin edemez ve çözümün ekonomi üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracağını tahmin edemez. Ancak, iyi bir finansal yönetim ve ekonomik eğitim ile krizlerden en az etkilenirler. İhtiyacı olanlar buna göre hareket eder, harcamalarını ve birikimlerini yönetir. Buna göre karar vericiler yaşadıkları krizlerden en az etkileneceklerdir [50].

Finansal bilince sahip bireyler, oluşturdukları riskleri en aza indiren karar ve davranışları tercih etmekte ve ileriki yaşamlarında refah sağlayacak finansal uygulamalara yönelmektedirler. Finansal açıdan, birey, ekonomik piyasada yaptığı işlemlerde doğrudan, aktif olarak oynamaz veya hareket etmez. Örneğin bir aile, yeni doğan çocuğu için bankada tasarruf hesabı açabilir ve bir kişi üniversiteye gitmek için yetişkinliğe ulaştığında, bu birikimi ailesine baskı yapmadan kullanabilir. Sonraki yıllarda bireyin durumunu iyileştirebilecek finansal araçlar uygulanabilir. Bireysel emeklilik gibi maliyetlerin düşürülmesi mali yıkıma yol açabilecek açıklardır. Ya da hiçbir şey yapmadan gelirini acil durum harcamalarına harcayarak ailesine ya da kendisine maddi güvence sağlamaktan çekinme durumu söz konusu olabilir [13].

Finansal okuryazarlığın bireyler için önemli olmasının bir diğer nedeni de bireyin ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılarken doğru finansal ürünlere erişme ihtiyacıdır. Finansal ürün ve hizmetler doğru kullanıldığında bireylere değer katar, gereksiz maliyetlerden korur. Bireylerin finansal hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırır. Finansal okuryazar olmayan kişiler, kullandıkları ürün ve hizmetlere erişmekte veya bunları uygulamakta zorluk çekebilir veya bu ürün ve hizmetlerin karmaşıklığını anlayamayabilir. Buna göre bireyler yanlış finansal kararlar nedeniyle birçok sorunla karşı karşıya kalmakta ve finansal sistemden uzak durmayı ya da daha kötüsü, informal finansal sistemi kullanmak isteyebilirler [22].

2.1.9 Finansal Okuryazarlığının Toplumsal Etkisi ve Katkısı

Toplumu oluşturan kişilerin finansal bilgileri de oluşturdukları toplumu etkilemektedir. Bu farkındalıkla bireyler, çevresindekilere bilgi aktararak toplumun farkındalığına katkıda bulunur [56]. Her geçen gün daha karmaşık hale gelen ürün sayısı nedeniyle, bireylerin günlük hayatta aldıkları finansal kararlar giderek daha zor hale gelmiştir. Artan bu karmaşıklığa rağmen bireylerin yaptıkları seçimler zincirleme bir etki ile sadece kendilerini değil içinde yaşadıkları toplumları da etkilemektedir [41].

Çeşitli tanımlarda defalarca belirtildiği gibi, bireyler finansal kararlarında zincirleme etki ile sadece ekonomik dünyalarını değil aynı zamanda toplumu da etkilerler. İktisadi eğitim düzeyi yüksek kişilerden oluşan toplumlarda kayıt dışı işlemler asgari düzeydedir. Aynı zamanda vergi kaçırma gibi ülkeleri doğrudan etkileyen olumsuz durumlar da azalır. Yine sadece finans kurumlarının değil, ülkelerin hükümetlerinin de bireylerin etkisiyle daha şeffaf hale gelmesi gerekiyor. Dolandırıcılar, tefeciler gibi kişi ve kurumlar finansal piyasalarda faaliyet göstermedikleri takdirde ekonomik okuryazar toplumlarda yeri olmayacaktır. Ayrıca bireylerin tasarruf güçleri artacak ve yaşlılık provizyonu gibi gelecekte ihtiyaç duyulacak ürünleri daha iyi analiz edebileceklerdir. Bütün bunlar birlikte toplumun refah seviyesini yükseltecek, ülkenin dışa bağımlılığını azaltacak ve ekonomik olarak güçlü ekonomiler yaratacaktır [56].

2.1.10 Finansal Okuryazarlığının Finansal Sisteme Etkisi ve Katkısı

Ekonomik piyasalara olan ihtiyaç her zamankinden daha fazla artmakta, piyasaların sorunsuz ve etkin işleyişinin önemi her geçen gün artmaktadır. Gelişen pazarlar ve artan ürün çeşitliliği ile bireylerin finansal okuryazarlıklarını da genişletmeleri gerekmektedir. Finansal piyasaların daha karmaşık hale gelmesi ve bireylerin finansal kararlar alırken daha fazla risk alması nedeniyle, tüketiciyi yeterince korumak ve sadece ekonomik piyasanın değil ekonominin de sorunsuz işleyişini sağlamak için ekonomik bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır [13].

Bireyler arasında daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık ve finansal farkındalık, ekonomik kararlar alırken daha temkinli olmalarını ve potansiyel ekonomik krizler beklentisiyle piyasa katılımcılarına karşı daha uyanık olmalarını sağlar. Çünkü kriz ortamında finansal okuryazarlığı düşük insanları hata yapmaya ikna ederek oluşturulan spekülatörler fırsatçıdır. Sonuç olarak kaybeden veya kaybetmekten korkan yatırımcı piyasadan ayrıldığında piyasa etkinliğini kaybetmeye başlar. Öte yandan, finansal okuryazarlığı yüksek yatırımcılar, piyasanın patlayacağına inanırlarsa kendilerini korurlar. Bu nedenle piyasa oyuncularının bu yatırımcı geri bildirimlerine dayalı politikalar geliştirmeleri gerekmektedir [56].

Ekonomik eğitimin finansal kurumlar için de faydaları vardır. Ekonomi okuryazarlığı sayesinde bireyler uygun finansal ürün ve hizmetleri seçerken mevcut finansal kuruluşlardan daha fazla finansal hizmet talep edecek ve bu talep finansal kurumları çalışmalarında kaliteli bir hizmet anlayışı geliştirmeye yöneltecektir [47].

Finansal eğitim insanlara sadece finans ve piyasaları öğretmekle kalmaz, aynı zamanda insanlara doğru davranışları da öğretir. Yeterince silahlanmış tüketiciler, hangi uzmandan yardım isteyeceğine doğru kararı verebilir ve yanılma riskini en aza indirebilir. Finansal kurumlar, hizmet ettikleri tüketiciler üzerinde inanılmaz miktarda bilgiye ve etkiye sahip olabilir. Ancak müşteriler de birikimlerini emanet ettikleri kurumlardan daha az haberdardır. Müşterilerin bu konuda finansal kurumları hakkında da eşit derecede bilinçli olmaları önemlidir. Bu sayede müşteriler ile hizmet aldıkları finansal kuruluşlar arasında güvenli bir ilişki kurulabilmektedir [57]. Finansal okuryazar tüketiciler, finansal ürün ve hizmetlere erişebilecek ve böylece ekonominin büyümesini daha da destekleyecek finansal sektörün gelişimini destekleyecektir. Bu, bilgili tüketicilerin kendilerine sunulan her fırsattan en iyi şekilde yararlanmalarını sağlar. Ayrıca tüketiciler, uygun şekilde yönlendirildikleri ve bilgilendirildiklerinde hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımından en çok yararlanacaklardır [16].

Ekonomik okuryazar tüketiciler, kaynaklarını daha verimli kullandıkları ve daha hassas tasarruf ettikleri için ekonomik büyümeyi yönlendirir. Örneğin, yüksek okuryazarlığın bireysel emeklilik sistemine katılımının özellikle devletin katkısıyla artırılması, böylece ekonominin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli finansman için kaynak yaratılması mümkün olabilecektir. Ayrıca mevduat ve tasarruf arttıkça bankalar gibi finansal kuruluşların işlem maliyetleri de düşecektir. Ekonomi eğitiminin ekonomiye bir diğer olumlu etkisi de finansal işlemlerde kayıt dışılığın azalması olacaktır. Yüksek eğitimli bireyler ve tüketiciler alımlarında kayıt dışılığı kabul etmeyeceklerdir. Çalıştıkları yerlerden uzakta oldukları için devlet ekonomisine de katkı sağlarlar [58].

2.2 RİSK

2.2.1 Risk Algısı

Finansal piyasalarda belirsizlik ve risk altında yatırım kararı veren herkes birçok faktörden etkilenir. Özellikle yatırımın risk düzeyi ve bu riskin ne kadarının tolere edilebileceği yatırımdan beklenen getiriyi de etkilediği için yatırımcı için çok önemlidir. Bu başlık altında yatırım kararlarını doğrudan etkileyen risk, belirsizlik, risk algısı ve risk toleransı terimleri ve literatürdeki tanımları açıklanmıştır.

2.2.1.1 Risk tanımı

"Risk" sözlük anlamı, gelecekte öngörülemeyen durumlar, yaralanma ve hasar riskidir. Finansal risk, beklenen getirilerin gerçek getirilerden farklı olma olasılığıdır. Yatırımcının yatırım getirisinin beklenen getiriden daha düşük veya daha yüksek olma olasılığı vardır. Bu olasılık, yatırımcının yaptığı yatırımın riskini temsil eder [59].

Risk kavramı bilimin her dalında farklı bir anlama sahiptir. Risk kavramı psikoloji, felsefe, askerlik, ekonomi gibi bilimin tüm dallarında her zaman var olmuştur ve olacaktır. Risk, beklenen zararın beklenen karı aşması veya elde edilememesi durumudur. İnsan hayatı boyunca kararlar vermek zorundadır. Her seçenek bir seçenektir ve karlı sonuçlar her zaman risk taşır. Karar-teorik bakış açısından, karar vericinin kararının sonuçlarını değerlendiremediği durumlarda risk kullanılır. Finansal açıdan riski, bir kişi veya şirketin yatırımı sonucunda finansal veya ekonomik yükümlülüklerini yerine getirememesi olarak tanımlamak mümkündür. Risk, özünde kişinin yaşamı boyunca yaşadığı olaylar veya içinde bulunduğu durumun potansiyel tehlikesi olarak tanımlanmaktadır [60].

Finansal anlamda risk kavramı hem birey hem de şirket için iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. Riskler işletmelere göre iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar sistematik ve sistematik olmayan risklerdir. Kontrolsüz riskler, sadece bir firma veya sektöre özgü olan ve onları etkileyen risklerdir [61]. Bu riskler çeşitlendirme yoluyla kontrol altına alınabilecek ve ortadan kaldırılabilecek türdendir. Belirli bir sektöre veya yönetime atıfta bulunabilir veya şirketin kendi işletim sistemine atıfta bulunabilir [62].

Bireylerin yatırım sürecinde karşılaştıkları risk faktörleri, kaynaklandıkları faktörlere bağlı olarak iki ana bileşene sahiptir.

Sistematik risk, bileşenlerinden de anlaşılacağı gibi enflasyon, durgunluk, yüksek faiz oranları, savaş gibi birçok dış faktörü içermektedir. Bu, tüm yatırımcıların karşılaşabileceği ve saf portföy çeşitlendirmesi ile ortadan kaldırılamayan unsurları içerir. Sistemik maruziyetin toplam maruziyet içindeki payı, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir [61]:

a. Satın Alma Gücü (Enflasyon) Riski: Satın alma gücü riski, fiyatlar genel düzeyindeki değişiklikler nedeniyle satın alma gücünün potansiyel kaybı anlamına gelir. Bu yönüyle

enflasyon riski olarak da tanımlanabilir [59]. Yatırım araçlarının getirisi sabit ise, mal ve hizmet fiyatlarındaki artış, yatırımcının gelirinin reel değerini düşürür. Bu nedenle enflasyon riskinden en çok sabit getirili yatırımcılar etkilenmektedir. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde yatırımcılar yatırım yaparken menkul kıymetler üzerindeki marjinal getiriler yerine enflasyonun olumsuz etkileri olmadan reel getirileri dikkate almalıdır.

b. Faiz Oranı Riski: Faiz oranı riski, genel piyasa faiz oranındaki artış olasılığı olarak tanımlanabilir. Faiz oranları yükseldiğinde menkul kıymetlerin fiyatı düşer, dolayısıyla faiz oranları ile menkul kıymetlerin getirisi arasında negatif bir ilişki vardır. Piyasa faiz oranlarındaki değişimler her bir finansal varlığın fiyatını aynı ölçüde etkilemese de etki aynı yönde olma eğilimindedir. Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişimler nedeniyle menkul kıymetlerin fiyatını etkilerken, aynı zamanda yatırımcının fonunu daha yüksek faiz oranlarıyla değerlendirmesi için kaçırılmış bir fırsat olarak görülmektedir [59]. Faiz oranı riski, özellikle özel sektöre sabit faizli kredi sağlamak ve devlet tahvili ve Hazine bonosu gibi menkul kıymetlere yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için önemli bir risk faktörüdür.

c. Piyasa Riski: Piyasadaki fiyat dalgalanmaları nedeniyle beklenen yatırım getirisinin sağlanamaması ile ilişkili risk türüdür [63].Piyasa riski, enflasyon, faiz oranlarındaki değişimler, siyasi ve ekonomik belirsizlikler, döviz kurlarındaki oynaklık gibi faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Bu bağlamda bir dizi sistematik risk unsurunu içermektedir. Hisse senetlerinin, özellikle uluslararası piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin fiyatlandırılması bir dizi karmaşık faktöre bağlı olabileceğinden, piyasa riskine karşı daha hassastırlar.

d. Kur Riski: Kur riski, döviz değerlerinde ani bir değişimin uluslararası finansal ve ekonomik faaliyetlerde bulunan kişi ve kurumların nakit akışlarında olumsuz bir değişikliğe neden olması durumudur. Başka bir deyişle, şirketlerin kontrolü dışındaki döviz kuru dalgalanmaları, yabancı para birimlerinin yerel para birimlerine çevrilmesi nedeniyle şirketlerin mali yapılarında oluşabilecek potansiyel zararlardır [59]. Türev araçları kullanarak kur riskinden kaynaklanan kayıplardan korunmak mümkündür, ancak türevlerin risklerinin yatırımcılar için genel riski daha da artırması mümkündür.

e. Politik Risk: Politik risk, piyasa riski ve kur riski ile ilgili bir kavramdır. Dünyada veya yatırımın yapıldığı ülkede bir ekonomik kriz veya siyasi bir gerileme bir miktar belirsizlik yaratır ve yatırım kararlarını etkileyecektir. Politik risk, bir yatırımcının dış pazarlara yatırım yaparken aldığı politik kararlar ile ülkesine dönmesini engellemektir. Bu kısıtlama, başarısız ekonomi politikaları sonucunda doğrudan veya dolaylı olarak uygulanabilir. Bu Bu anlamda siyasi gücün istikrarsızlaştırıcı varlığı, yatırımcıların finansal piyasalardan çekilmesine ve onları etkilemesine neden olabilir. Potansiyel bir yatırımcının belirli bir yatırım kararı verirken aradığı önemli bir kriter de siyasi istikrar ve istikrarın sağladığı yatırım güvencesidir [63].

Genel riskin bir başka parçası olan örtük risk, bir şirket veya sektör yapısındaki risktir ve genellikle sermaye piyasalarını etkileyen faktörlerden bağımsızdır. Çalışan grevleri, teknolojik gelişmeler, yönetim başarısızlıkları, reklam kampanyaları ve değişen tüketici tercihlerinin tümü, bir şirketi veya endüstriyi doğrudan etkileyebilecek belirsiz risk faktörlerine yol açabilir. Sistematik olmayan faktörler, diğer endüstrileri ve genel olarak menkul kıymetler piyasasını etkileyenlerden bağımsızdır. Kontrolsüz risk, iyi çeşitlendirilmiş bir portföy ile ortadan kaldırılabilecek bir risk türüdür. Sistematik risk kaynakları nedeniyle kontrol edilemezken; Kaynaklarında ve talimatlarında yapılan değişikliklerle kontrol edilemeyen riskleri kontrol etmek, azaltmak veya ortadan kaldırmak mümkündür.

a. Finansal Risk: Finansal risk, ekonomik ve finansal faaliyetlerde bulunan kişi ve kuruluşların finansal yükümlülüklerini yerine getirememe ve/veya iflas etme olasılığını ifade eder. Kişi ve kurumların borçluluklarının artması, giderlerinin artması, gelirlerinin azalması, gelişen teknolojilere uyum sağlayamama, nakit akışını kontrol edememe ve likit aktiflerinde azalma gibi faktörler.

b. Yönetim Riski: Yönetim riski, yönetim veya yönetim hatalarından kaynaklanan kayıp potansiyelini ifade eden risk faktörüdür. Kurumsal yönetim hataları ve doğru kararların uygulanmasındaki hatalar, şirketin karlılığını ve başarısını doğrudan etkilediğinden, yönetim riski, yatırımcının şirketin verimliliği hakkında bilgi edinmesinde yararlanacağı önemli bir kriter olacaktır. İyi bir yönetim şirketin büyümesinde ve gelişmesinde etkin rol oynayacaktır ve herhangi bir yanlış karar, sorunlu yönetim yaklaşımı, kararların

uygulanmaması, şirket kârlarının azalması şirketin çöküşüne neden olabilir. Bu durum, diğer dış etkenlere bağlı risklere daha açık bir pozisyon bırakmaktadır [63].

c. İş ve Endüstri Riski: Bir şirketin gelir elde etme veya rekabet avantajı elde etme yeteneğindeki azalma, iş riskini artıran faktörlerdir. Sektör riski ise şirketin bulunduğu sektörden ve buna bağlı olarak şirketin o sektördeki konumundan kaynaklanan risktir. Firmanın sektörde tekel konumunda olması veya tam rekabet durumunda olması sektördeki para-meta değişimlerinde yatırım kararlarını etkilemektedir [63].

Uygulamada yatırımcıları belirli kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür. Bir yatırımcının net değeri arttığında, riskli varlıklara yatırım yapma eğilimi artar, o zaman yatırımcının riski sevdiği söylenebilir. Yatırımcının daha riskli varlıklara yatırım yapma eğilimi net değerdeki artışla değişmiyorsa, bu yatırımcının riskten kaçınma açısından mevcut konumunu korumaya yönelik yatırım davranışı sergilediği söylenebilir. Öte yandan, bir yatırımcının net değeri artıyorsa ve daha riskli varlıklara yatırım yapma eğilimi azalıyorsa, bu yatırımcı tipinin riskten kaçındığı anlamına gelir [59].

Sistematik riskler, tüm şirketleri etkileyen ekonomik, sosyal ve politik risklerdir. Bu riskler kontrol edilemez ve çeşitlendirme yoluyla ortadan kaldırılamaz. Bunun en önemli nedeni ise küresel düzene bağımlılıklarıdır. Dolayısıyla etkileşim içinde oldukları değişkenler tarafından şekillenirler ve bu etkileri ekonomik sistemi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen değişkenlere yansıtırlar. Ancak firmalar bireysel olarak müdahale edemezler, sadece önlem alırlar. Bu riskler; enflasyon, faiz oranları, piyasa, politik ve döviz kuru riskidir [61]. Ancak yatırımcının kullandığı yatırım aracına veya piyasaya bağlı olarak bu riskler kısmen veya tamamen farklı bir etkiye sahip olabilir. Örneğin bankacılık sektörüne baktığımızda faiz oranı riski, menkul kıymet fiyat riski ve kur riski ön plana çıkmaktadır [64].

Bugün dünya ekonomisinin temeli, hızlı tüketim ve toplum tarafından tüketimin sürekli teşvik edilmesidir. Tüketimi hızlandırmak için çeşitli yöntemler ve araçlar sağlanmaktadır. Örneğin, internetten alışveriş yapmak ve kredi kartı kullanımını teşvik etmektir. Finansal araçlar da yatırım yapmak isteyenler için genişletilerek paralarını harcamaları kolaylaşmıştır. Bunlar da bireyin tüketim alışkanlıklarını etkiler. Bireyler macera arayan, kayıptan kaçınan ve risk ayarlayıcı olarak görülebilir. Araştırmalar, duygusal istikrarı, içe dönüklüğü ve deneyime açıklığı olan bireylerin

finansal olarak daha iyi performans gösterme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dışadönüklerin karar verirken olumlu düşüncelerinden dolayı daha doğru kararlar verdikleri gözlemlenmiştir. Bireylerin mal ve hizmet alımı ile ilgili finansal, psikolojik, sosyal, performans ve maddi kararlar verirken bu riskleri aldıklarını ifade edilmektedir. İnsanların riske toleransının, bir işi yapmaya veya bir ürün veya hizmet satın almaya istekli veya isteksiz olduklarında değiştiği bulunmuştur. Başka bir deyişle, bu eylemi gerçekleştirmek isteyen kişi, bu eylemin riski daha yüksek olmasına rağmen daha az risk altında hisseder. Tersine, gönülsüz istihdamda risk ihmal edilebilir olsa da, işin çok riskli olduğu varsayılabilir [65].

Bireysel olarak değerlendirilmesi gereken finansal risk, yatırımcıların birikimlerini belirli bir getiriye yönlendirmek için kullandıkları yatırım araçlarının riskidir. Aslında, risk ve getiri bileşenleri, bir yatırım fırsatı seçerken bireysel yatırımcı için iki ana kriterdir. Yatırımcılar aynı risk düzeyindeki, getirisi en yüksek veya daha az riskli olan, ancak farklı risk düzeyindeki yatırım araçları arasında aynı getiriyi sağlayan iki yatırım aracı arasında seçim yaparlar. İki farklı durumda ortaya çıkan bu olasılık, bir yatırımın riskini yani finansal riski temsil etmektedir [25].

2.2.1.2 Belirsizlik

Risk kavramına benzer şekilde yaygın olarak kullanılan ancak riskin sistematik ve değişken unsurları gibi somut terimlerle ifade edilemeyen yatırımcıyı etkileyen bir diğer unsur da belirsizlik kavramıdır. Sjöberg [66] belirsizlik kavramını, sonuçları bilinmeyen veya tahmin edilmesi imkansız olan durumlara verilen tepkilere aracılık eden psikolojik bir faktör olarak tanımlamışlardır [66].

Ekonomi alanındaki en önemli teorisyenlerden biri olan Keynes, belirsizliğin riskten daha belirsiz ve tehlikeli olduğunu ve olasılık tahmin yöntemlerinin her belirsiz durumda geçerli olmadığını vurgulamıştır [67].

2.2.2 Risk Algısı

Risk algısı, istenilen sonuca ulaşmada oluşabilecek potansiyel kayıptır. Diğer bir deyişle risk algısı, tüketicilerin satın alma kararlarının sonucunu tahmin edemedikleri durumlarda ortaya çıkabilecek belirsizliktir [68].

Raymound Bauer, risk algısı terimini ilk kez 1960 yılında insanların satın alma sürecindeki tutum ve davranışlarını açıklayan psikolojik bir yaklaşım olarak tanıttı. Bauer, ekonomik teorisyenlerin iddia ettiği gibi, tüketicilerin ödülü en üst düzeye çıkarmak yerine riski en aza indirdiğini savunarak riskin öznel tarafına odaklandı [69].

Risk algısı yatırımcı için farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Araştırmalar, bireysel yatırımlarda risk algısını tetikleyen bir takım faktörlerin olduğunu göstermiştir. Bu faktörler; bireyin sosyo-ekonomik ve demografik unsurlarının yanında karakter yapısı ve psikolojik unsurları da vardır [70].

2.2.3 Risk Toleransı

Risk toleransı, bireylerin finansal kararlar alırken kabul etmeye istekli oldukları en yüksek belirsizlik seviyesidir. Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu tarafından tanımlandığı gibi, bir bireyin daha üretken ve anlamlı sonuçlar elde etmek için istenmeyen olumsuz sonuçlara tahammül edebilme derecesidir [32]. Gibson, Michayluk ve Venter [71] ise risk toleransını, mevcut pozisyon parasını gelecekteki getiriler için riske atarken rahatlık düzeyi olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlar doğrultusunda risk toleransını, kişinin istenmeyen durumlar karşısında tahammül edebileceği tolerans düzeyi olarak tanımlamak mümkündür.

Ancak uygulamada piyasalar her zaman verimli olmayabilir, yatırımcılar çeşitli sınırlamalar ve ek fırsatlarla karşı karşıya kalırlar ve ayrıca çoğu zaman rasyonel yatırımcı davranışına uymayan yatırım kararları alırlar. Dolayısıyla bu geleneksel yöntemlerin yanı sıra yatırımcıların irrasyonel finansal faaliyetlerini ortaya çıkarmak için davranışsal finans yaklaşımına da ihtiyaç duyulmuştur. İnsanların nasıl davranması gerektiğini ifade eden geleneksel finans literatürünün yaklaşımının aksine; davranışsal finans, insanları bu şekilde davranmaya motive eden nedenlere odaklanır [72]. Bu nedenle davranışsal finans modelleri, finansal piyasalarda işlem yapan kişilerin sadece teorik olarak nasıl davrandıklarını değil, gerçekte nasıl davrandıklarını ve bu davranışa hangi faktörlerin yol açtığını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Belirsiz koşullar, yatırımcıların herhangi bir zamanda bir karar vermesini gerektirebilir. Bu belirsiz durumların her biri belirli bir risk taşır. Riskli durumlarda alınan kararların olumlu veya olumsuz sonuçları olabilir. Bireylerin bu sonuçlara hazırlıklı olmaları ve olası olumsuz sonuçlara karşı koyabilmeleri için risk algılarının ve risk toleranslarının farkında olmaları önemlidir. Genel olarak

risk toleransı bir kavram olarak ilk olarak psikoloji disiplininin odağında ortaya çıkmıştır. Literatürdeki ilk tanımıyla risk toleransı, "sonuçlarının belirsiz kaldığı herhangi bir durumda tanımlanabilir bir olumsuz sonuçla sonuçlanması muhtemel davranışlarda bulunmaya istekli olma"dır [32].

Toplumdaki bireyler geleceklerini düşünerek geleceğe yatırım yaparlar. Bireysel yatırımcıların en büyük endişesi beklenen getiriyi alamamaktır. Genel olarak risk; bir olayın beklenenden farklı bir şekilde gerçekleşmesi ihtimali vardır. Finansal yatırımda risk, beklenenden daha az getiri elde etme yeteneğidir. Finansal risk tolerans düzeyi, insanların yatırımlarında ne kadar risk almaya istekli olduklarını gösterir. Finansal risk toleransı, bireylerin gelecekteki servet büyüme beklentileri hakkında kabul etmeye istekli oldukları belirsizlik seviyesidir. Başka bir deyişle; finansal risk toleransı, bireyin finansal kararlar alırken tahammül edebileceği maksimum belirsizlik olarak tanımlanmaktadır [73].

Grable ve Lytton [74] göre risk toleransının farklı seviyeleri vardır ve bireyler bu değişken seviyelerinde farklı tutum ve davranışlar sergilemektedir. Örneğin, risk toleransı yüksek olan insanlar daha az bilgi ararlar, kontrol etmeye daha az eğilimlidirler ve daha fazla risk alırlar, düşük risk toleransına sahip olanlar ise daha çok bilgi, kontrol, kayıp ve riskten kaçınma ile ilgilenirler. Risk hakkında daha fazla endişe duymaktadırlar [32].

Bireylerin finansal risk toleransını bilmek, onların riskli yatırımlar yapmalarına ve daha yüksek getiri elde etmelerine yardımcı olarak yatırımlarından daha fazla tatmin olmalarına yardımcı olabilir. Yatırımcıların tutumları veya risk toleransı bilgisi, finansal danışmanların müşterileri için bilmesi gereken en önemli özellik olarak ifade edilmektedir [71]. Literatürde bireysel yatırımcı ile mali müşavir arasındaki ilişki incelendiğinde, yatırımcıların mali müşavir ile görüştükten sonra emeklilik için risk iştahlarını artırdıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır [71]-[75]. Bu nedenle, finansal danışmanların potansiyel müşterilere sağladıkları hizmetlerin müşterilerinin finansal risk toleransı üzerindeki etkisini anlamaları önemlidir.

Bireysel finansal risk alma isteği, portföy kararlarını ve yatırım getirisini etkiler. Araştırmacılar, finansal risk için bireysel toleransın farklı yaşlarda değişiklik gösterdiğini uzun zamandır gözlemlemişlerdir. Bu farklılaşma yaş etkisi olarak bilinir ve yaş, nesil ve süre etkilerinin birleşiminden oluşur [76]. Başka bir çalışma; insanların yatırım kararları verirken risk alma

davranışlarını etkileyen ve risk alma davranışı sergileyen hane halkı bilgi kaynaklarının önemli olduğu ifade edilmiştir [77]. Araştırmaya göre, finansal planlamacılar, ailelerin finansal risklere karşı tutum ve davranışlarının sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlamaktadır.

Bireylerin finansal risk toleransını bilmek için bireylerin biyolojik ve psikolojik özelliklerini ekonomik tercihlerine göre incelemek gerekir. Spesifik olarak, psikolojik ve biyokimyasal testler, bireylerin belirli profillerini test etmek için tasarlanmıştır. Riskten kaçınma deneyleri, yeni geliştirilen teorik modeller kullanılarak bilgisayar eylemleri ve deneysel gözlemler yoluyla elde edilir. Bu ölçümlerin sonuçları, kişilik özelliklerini ve insan davranışını araştırmak için duyusal nörokimyasal aktivitelerin ölçümleriyle karşılaştırılmıştır. Düşük nörokimyasal aktiviteye ve yüksek duyarlılığa sahip bireyler ekonomik riskler almaya daha istekli oldukları tespit edilmiştir [78].

Yatırım bağlamında, risk alma kabiliyetini ve belirleyicilerini inceleyen ve risk alma davranışını hangi faktörlerin şekillendirdiğini inceleyen bir çalışma; risk davranışının getiri beklentilerinin, risk tutumlarının ve risk beklentilerinin bir fonksiyonu olduğunu öne sürer. Bu değişiklikleri ölçmeyi mümkün kılmak için çevrimiçi brokerlerden gelen müşterilerin veri kümeleri kullanıldı. Bu çalışmada online brokerlerden oluşan yatırımcılar; zengin ve finansal bilgilere sahip oldukları için bilgi miyopisi (şaşılık) veya auradan etkilenmezler. Yatırımcıların risk davranışlarının zaman içerisinde değişebildiği gözlemlenmiştir. Risk iştahındaki bu değişikliklerin, gelecekteki piyasa riskine ve gelecekteki piyasa getirilerine karşı sübjektif duyarlılıktaki değişikliklerden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır [79].

Finansal risk toleransı, finansal planlama modellerine, yatırım uygunluğu analizine, tüketici kararlarına ve bireylerin kısa ve uzun vadeli hedeflerine ne kadar iyi ulaşabileceklerine rehberlik eden çerçeveyi şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. Bireylerin finansal risk toleransı, portföylerindeki riskli ve risksiz yatırımların optimal kombinasyonunu belirler [80]. Yatırımcı davranışı incelenirken, farklı yatırımcıların farklı risk seviyeleri veya farklı risk seviyeleri içeren işlemlere farklı yaklaşımlar geliştirdiği gözlemlenmiştir. Bu farklılıklar, yatırımcıların riskten kaçınmasından ve finansal riske karşı daha yüksek toleranstan kaynaklanmaktadır. Mevcut farklılıklar yatırım yöntemine, yatırım hedeflerine ve bir bireyin izin verilen maksimum riskine göre değişir. Finansal risk için daha yüksek toleransa sahip kişiler, daha agresif yatırım kararları verme eğilimindedir ve risk almakta daha rahattırlar. Finansal risk iştahı düşük olan yatırımcılar,

daha basit yatırım yolunu tercih ederler ve oldukça değişken varlıklara yatırım yaparken daha yüksek risk primi talep ederler.

Bir yatırımcının portföyündeki riskli yatırımlar ek kâr fırsatları yaratır. Bu nedenle, risk toleransı yatırım hedeflerine ulaşmak için önemlidir. Finansal riske karşı toleransı düşük olan kişilerin yatırımlarında fırsatları kaçırmaları oldukça yaygındır. Finansal risk toleransı, tekrar tekrar değişebilen, bireyin kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerine, sosyal ve makroekonomik koşullara ve yatırımcıların ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenebilen bir olgudur. Hal böyle olunca statik olmayıp dinamik bir yapıya, esnek ve değişken bir duruşa sahiptir [74]

2.2.4 Risk Algısında Etkili Olan Faktörler

Yatırımcıların finansal risk alma isteklerinin sadece risk/ödül dengesi tarafından belirlenmediği, günümüzde uygulanan finans disiplininin açık ve net bir şekilde ifade ettiği bir konumdur. Bu anlamda, risk-getiri oranı, risk algısı ve kabul davranışından bağımsız olarak, yatırım karar verme sürecinde bir dizi iç ve dış faktöre kadar takip edilebilir.

2.2.4.1 Demografik faktörler

Yatırımcıların finansal risk toleransı söz konusu olduğunda, benzer sosyoekonomik özelliklere sahip yatırımcıların benzer risk-getiri tercihlerine sahip olacağı genel bir kanıdır. Durumu daha net görebilmek için yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olup olmadıkları gibi faktörlerin ve bu faktörlerin finansal risk almayı nasıl etkilediğinin incelenmesi gerekmektedir.

Yaş

Finansal risk toleransını ölçen çalışmalar, yatırımcı yaşlandıkça finansal risk toleransının azaldığını bulmuştur [81]. Yaşları 18-85 arasında değişen 164 kişi üzerinde yaptığı bir çalışmada, yaşlı yatırımcıların finansal risk alma ve daha az karlı kararlar aldıklarını öğrenme gibi önemli finansal yönetim kararları gerektiren durumlarla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Birkaç çalışma, yaş ve finansal risk toleransı arasındaki negatif ilişkiyi, gençlerin potansiyel riskleri azaltmak için daha fazla zamana sahip olduğu fikrine bağladı. Yatırımcıların

yaşlandıkça portföylerine daha az riskli varlıklar ekledikleri, daha fazla çeşitlendirdikleri, daha az alım ve satım yaptıkları, ancak daha fazla yatırım bilgisi ile davranışlarının da iyileştiği tespit edilmiştir. Bazı araştırmalar, yaşlanmanın salgıladığı enzimlerin neden olduğu bazı biyolojik değişikliklerin bu durumda baskın olabileceğini öne sürmüştür. Yatırımcının yaşı ile finansal risk toleransı arasında pozitif bir ilişki bulan çalışmalar da vardır [73]. Objektif ve subjektif risk alma ile finansal risk alma ve yatırımcı yaşı arasındaki ilişkiyi inceleyen Hanna ve Chen [82], finansal risk alma ile yatırımcı yaşı arasında bir ilişki olmadığını bulmuşlardır.

Cinsiyet

Finansal risk toleransı üzerine yapılan bazı araştırmalar, cinsiyetin finansal risk toleransı ile ilişkili olmadığını ortaya koymuş olsa da, daha önce yapılan birkaç çalışma, kadınların finansal risk toleransının genellikle erkeklerden daha düşük olduğunu göstermiştir [83]-[84]. Almenberg ve Dreber [85], 18 ila 79 yaşları arasındaki 1300 İsveçli üzerinde yaptığı bir çalışmada, sermaye piyasası örneklemindeki insanların katılımını incelemiştir. Kadınların eğitim düzeyi erkeklere göre daha yüksek olmasına rağmen finansal okuryazarlıklarının daha düşük, gelir düzeylerinin erkeklere göre daha düşük ve risk düzeylerinin kendilerine göre daha yüksek olduğu, dolayısıyla sermaye piyasasındaki pazar paylarının arttığı görülmektedir.

Harranta ve Vaillant [86] kadınların sadece finansal kararlarında değil, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kumar ve cinsel davranışlarda da erkeklerden daha az risk aldıklarını bulmuşlardır. Öte yandan Hallahan vd. [87], kadınların çocuk yetiştirme ve annelikteki rollerinin, kadınların duyusal duyarlılığını erkeklere göre azaltan ve kadınları belirsizlikten uzak tutan monoamin oksidaz enziminin salgılanmasını artırdığını öne sürmüştür. Kadın yatırımcı portföyleri, riskten kaçınma davranışlarında erkek yatırımcı portföylerinden farklılık gösterir ve düşük riskli yatırımlara odaklanır. Bu, düşük yatırım getirisi ile sonuçlanır ve servet birikiminde cinsiyet farklılıklarına yol açar [88]. Emeklilik fonlarında da kendini gösteren bu riskten kaçınma yaklaşımı, emekli kadınların refah düzeylerinin erkeklere göre önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur.

Medeni Durum

Birkaç çalışma, yatırımcıların medeni durumu ile risk alma davranışı arasında önemli bağlantılar bulmuştur. Buna göre evli yatırımcılar, bekar yatırımcılara göre önemli ölçüde daha düşük finansal risk iştahına sahiptir [70]- [83]. Daha önceki çalışmaları inceleyen araştırmacılar, genel olarak bu

fikri destekleyen sonuçlar bulmuşlardır: Evli insanlar kötü yatırım kararları nedeniyle maddi kayıplara uğradığında, evli yatırımcıların risk alma ve sosyalleşme olasılıkları daha yüksektir. Pozisyon kaybetme korkusu vardır. Evli kişiler, evli olmayanlara göre mali sorumluluklarını artırmıştır. Kaçınma davranışı sergilediği ifade edilmiştir. Roszkowski, bu durumun nedeninin evli çiftler için olası mali kaybın sadece yatırımcının değil tüm ailenin kaybı olması olduğunu öne sürmüştür. Yao ve Hanna [89] medeni durum ve cinsiyetin finansal risk toleransı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında evli erkeklerin bekar erkeklere göre daha yaygın olduğunu saptamışlardır; Evli kadınların, bekar kadınlara göre daha düşük bir finansal risk toleransına sahip olduğu ve evli kadınların daha düşük bir finansal riske sahip olduğu bulunmuştur.

Eğitim Düzeyi

Potansiyel fırsatları ve tuzakları değerlendirme yeteneği, eğitim düzeyi ile birlikte artar. Yükseköğretim düzeyinin özgüven üzerindeki olumlu etkileri göz önüne alındığında, belirsizliği ve riski daha net ayırabilen bireylerin finansal yatırım kararlarında daha cesur olmaları doğaldır. Daha önce yapılan birkaç çalışma, yüksek eğitim düzeylerinin finansal risk toleransını artırdığını gözlemlemiştir [84]. Daha az eğitimli yatırımcıların birikimlerini altın, banka mevduatı ve döviz gibi daha az riskli yatırım araçlarına yatırırken, yatırımcıların hisse senedi gibi volatilitesi yüksek finansal yatırım araçlarına yatırım yapma eğilimindedirler. Eğitim düzeyi yükseldikçe farklı finansal araçlara yatırım yapma durumu artmaktadır [90]. Ek olarak, yüksek matematik becerilerinin finansal risk alma üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Meslek Sahipliği

Bireyin mesleki özellikleri, mesleğe bakılmaksızın, özel veya kamu çalışanı veya serbest meslek sahibi olmalarına bakılmaksızın risk tercihlerini etkileyebilir. Önceki araştırmalar, serbest meslek sahibi yatırımcıların, memurlardan ve diğer maaşlılardan daha fazla risk almaya istekli olduklarını bulmuştur. Aslında, faaliyet gösterdikleri sektör gibi özellikler de bir yatırımcının finansal risk iştahını etkiler ve dolayısıyla finansal yatırım karar vermede hayati bir rol oynar. Bazı araştırmalarda ekonomistlerin portföylerinde daha fazla hisse senedi bulunduğu gözlemlense de, finans profesörlerinin portföylerini incelerken daha riskli varlıklara ve cinsiyete odaklanma eğiliminde oldukları ve faktörlerin bu riskleri artırdığı gözlemlenmiştir. Finansal risk toleransına

karşı ayrımcılıkta en önemli faktör de daha az etkilidir. Risk alma ile ilgili olarak, erkek ve kadın profesörlerin bölümleri arasında cinsiyete özgü herhangi bir farklılık gözlenmemiştir [10].

Çocuk / Ekonomik Bağımlı Sayısı

Bir kişinin medeni durumu gibi, ailedeki çocukların ve onların bakım veren yaşlılarının ve diğer ekonomik bağımlılarının sayısı da yatırımcıların finansal risk alma kabiliyetini etkiler. Bireyin potansiyel finansal kayba maruz kalması, finansal olarak bağımlı oldukları ve finansal riske karşı düşük toleransları olduğu için geçimini zor bulabilecekleri fikrine yol açar [91]-[92]-[93].

Finansal Bilgi Düzeyi

Belirli bir konu hakkında bilgili bireylerin o konuda karar verirken daha fazla risk almaya istekli olduklarına olan inancın bir sonucudur. Finansal okuryazarlık, zenginlik, tasarruf, sermaye piyasasına katılım ve emeklilik planlamasının güvenilir bir göstergesidir. Birkaç çalışma, düşük finansal okuryazarlığa sahip kişilerin sermaye piyasalarına yatırım yapmaktan kaçındığını bulmuştur. Lodhi [94], finansal okuryazarlık, muhasebe bilgisi, bilanço analizi bilgisi, yatırımcı yaşı ve yatırım deneyiminin yatırım kararları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmaları, finansal okuryazarlık ve muhasebe becerilerinin bilgi asimetrisini azalttığını ve varlıkların gerçeğe uygun değerinden daha yüksek fiyatlardan alınıp satılmasını engellediğini ve sağlam finansal becerilere ve muhasebe deneyimine sahip yatırımcıların hisse senetlerini karşılaştırabildiğini ve riskli yatırım yapma olasılığının daha yüksek olduğunu gösterdi.

2.2.4.2 Ekonomik faktörler

Yatırımcıların finansal risk iştahını etkileyen ekonomik faktörler, yatırımcının toplam varlık tutarı ve gelir düzeyi ile ekonominin geleceğine ilişkin beklentileridir.

Toplam Varlık Tutarı ve Gelir Düzeyi

Yatırım davranışı incelendiğinde varlıklı kişilerin riskli yatırımları tercih etme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Varlıklı bir yatırımcı, net değerinin daha düşük bir oranıyla daha az zarara uğrayacağından, yatırım fonları yüksek riskli yatırım alanlarını rahatlıkla tercih edebilir [61]. Yatırımcıların gelir ve servet düzeyi arttıkça kayıp düzeyinin de arttığı ve ek risk faktörlerini üstlenme konusunda daha rahat oldukları gözlemlenmiştir.

Ekonomik Beklentiler

Makroekonomik beklentiler yatırımcı davranışını yönlendirebilir. Ekonominin artan beklentileriyle birlikte finansal risk almanın arttığı ve düşen hisse senedi getirileri nedeniyle yatırımcıların finansal risk almalarının azaldığı gözlemlenmiştir. Olumsuz ekonomik beklentiler arttıkça, yatırımcılar daha güvenli yatırım seçeneklerine yöneliyor. 2008 küresel mali krizinden sonra İtalya'da bir özel bankanın 1.686 müşterisi üzerinde yapılan bir araştırma, katılımcıların finansal risk toleransının 2 yıl öncesine göre düştüğünü gösterdi [95].

Psikolojik Faktörler ve Kişisel Özellikler

Güven, kontrol arzusu, doğum sırası, heyecan arzusu gibi değişkenler yatırımcının risk algısını etkileyen psikolojik faktörlerdir. Buna göre, araştırmalar, daha yüksek yatırımcı güveninin artan finansal risk alımına yol açtığını göstermiştir. Sürücülerin iyimser tutumlarını ölçmek için yapılan bir çalışmada, sürücülük becerileri sorulmuş ve kendilerini diğer sürücülerle karşılaştırarak değerlendirmeleri istenmiştir. Ankete katılanların %82'si, diğer sürücülere kıyasla kendilerini ortalamanın üzerinde değerlendirdiklerini söyledi. Benzer şekilde, aktif yatırımcılarla yapılan bir ankette, yarısından fazlası ortalama yatırım ve risk algılarına sahip olduklarını söylemiştir [96]. Araştırmalar, bu benzer durumların nedeni olarak katılımcıların kişilik özelliklerini öne sürmüş ve aşırı iyimser bireylerin yeteneklerini abartma eğiliminde olduklarını belirlemiştir. Bu araştırmalar insanların kendilerini aldatmaya meyilli olduğunu göstermiştir. Bu pozisyon yatırımcıya geleceğe yönelik olumlu bir görünüm sağlarken gereksiz riskleri de beraberinde getirebilmektedir [95].

2.2.5 Yatırım Kararında Risk Faktörü

Ekonomik karar alıcıların yatırım tercihlerine göre rasyonel hareket ettiğini savunan ve geleneksel finans teorilerini destekleyen bir diğer teori ise rasyonel seçim teorisidir. Bu teoriye göre ekonomik kararlar alan insanlar, maliyetlerini minimumda tutan ve karlarını veya kazançlarını maksimize eden ürünleri tercih edeceklerdir. Bu rasyonel yaklaşım, bireylerin risk ve belirsizlik altında karar verirken sübjektif tercihlerinden kaçındıkları ve kararlarını tutarlı ve tutarlı bir şekilde aldıkları fikrine dayanan geleneksel finans teorilerinden beklenen kar teorisi ile birleştirilir. Her bir yatırım seçeneğinin olasılığını hesaplayarak ve en yüksek getiriyi sağlayabilecekleri sıralayarak işlem yapılabilmektedir. Bireylerin karar alma sürecinin her aşamasında rasyonel davrandıklarını

savunan bu teori 1970'lere kadar hakim teori iken, o dönemde homo o economicus paradigması altında hakim karar haline gelmiştir [97].

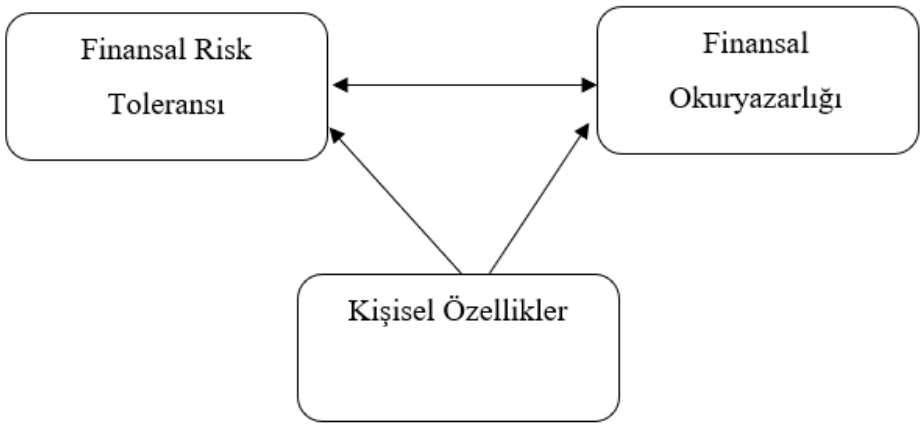
Mantıksız kararları etkileyen faktörleri belirlemeye çalışan davranışsal finansörlere göre, her yatırımcının farklı geçmişi, deneyimi, eğitimi ve gelir düzeyi gibi belirli sosyoekonomik ve demografik faktörler yatırım karar verme süreçlerinde rol oynamaktadır. Bu faktörlerden en önemlisi riski tolere etme eğilimidir. Yatırımcıların zihninde yer edinen ve davranışlarını şekillendiren bu eğilimler rasyonel olmadığı için bireye göre değişen öznel tutumlardır [83]. Bu zihinsel yaklaşımlar, risk algılama sürecinde yatırımcı profiline bağlı olarak farklı davranışlarla ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik karar vermede bu konulara paralel bir bakış açısıyla bakan bir diğer disiplin de ekonomik sosyolojidir. Bu çerçevede ekonomik yatırım eğilimleri sadece sayısal çıktıların hesaplanmasından elde edilen verilerden değil, aynı zamanda bireyin sosyal statüsünden ve sosyal çevresiyle olan ilişkisinden de etkilenmektedir. Bu doğrultuda hükümetin aldığı kararlar, ülkenin genel ekonomik durumu, kültürel yapısı, siyasi ve siyasi aktörleri bireysel yatırımcıların tercihlerini etkilemektedir [98].

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLER

Araştırmanın modeli aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır.



Şekil 3.1: Araştırmanın Modeli

H_1: Finansal risk toleransı ve finansa okuryazarlığı algıları arasında ilişki vardır.

H_2: Kişisel özellikler finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{21}: Cinsiyet finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{22}: Yaş finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{23}: Eğitim durumu finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{24}: Baba eğitim durumu finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{25}: Anne eğitim durumu finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{26}: Gelir durumu finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_{27}: Borsaya yatırım yapma durumu finansal risk toleransı algısını etkilemektedir.

H_3: Kişisel özellikler finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{31}: Cinsiyet finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{32}: Yaş finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{33}: Eğitim durumu finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{34}: Baba eğitim durumu finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{35}: Anne eğitim durumu finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{36}: Gelir durumu finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

H_{37}: Borsaya yatırım yapma durumu finansa okuryazarlığı algısını etkilemektedir.

3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini İstanbul İli'nde yaşayanlar oluşturmaktadır. Araştırmada basit tesadüfi örneklem yöntemi ile 415 kişiye ulaşılmıştır. Anketler Google Formlar üzerinden online olarak dağıtılmış ve elde edilen veriler kapsamında analizler yapılmıştır.

3.3 VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma soruları 3 kısım olarak hazırlanmıştır. İlk kısım, demografik ve sosyoekonomik özellikler olmak üzere toplamda 9 sorudan oluşturulmuştur. İkinci kısımda ise Grable tarafından geliştirilen Finansal Risk Toleransı Ölçeği ve üçüncü kısımda Gerek ve Kurt [4] tarafından geçerlilik çalışması yapılan Finansal Okuryazarlığı Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1 Finansal Risk Toleransı Ölçeği

Toplamda 20 sorudan oluşan ve birden fazla boyutu ölçen Finansal Risk Toleransı Ölçeği, 1999 yılında Grable ve Lytton [74] tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 8 boyut olarak tanımlanmış ve bu boyutlara göre yatırımcıların risk çeşitleri konusundaki algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Ancak daha sonra iç tutarlılığı desteklemediği gerekçesiyle soru sayısı 13'e düşürülmüş olup 3 boyut üzerinden değerlendirme ölçütü olarak kullanılmıştır. Anket soruları Yılmaz [99] tez çalışmasından alınmıştır. Ölçeğin alt boyutları şu şekildedir;

a. Risk Konforu ve Deneyimi

b. Yatırım Riski
c. Spekülatif Risk

Tablo 3.1: Finansal Risk Toleransı Ölçeği Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha
Risk Konforu ve Deneyimi	0,841
Yatırım Riski	0,883
Spekülatif Risk	0,921
Toplam Finansal Risk Toleransı Ölçeği	0,891

3.3.2 Finansal Okuryazarlığı Ölçeği

Gerek ve Kurt'un [4] yılında geliştirmiş olduğu bir ölçektir. NCREL, tarafından belirlenen temel ekonomi becerisi baz alınarak ilk başta 38 sorudan oluşan madde havuzu tasarlanmıştır. Fakat daha sonra tutarlılığı desteklemediği gerekçesiyle 4 soru elenerek 34 soruya düşürülmüştür. Yanıtlama şekli 5'li likert şeklinde olup, katılma derecesi 1 (en düşük) ile 5 (en yüksek) arasında puanlanmıştır. En yüksek puan 170, en düşük puan 34 olarak hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda şu 4 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Anket soruları Yılmaz [99] tez çalışmasından alınmıştır. Bu boyutlar;

a. Ekonomik Akılcılık
b. Bireysel Ekonomi Planlama
c. Ekonomi Bilgisi
d. Toplumsal Ekonomik Yansımalar

Tablo 3.2: Finansal Okuryazarlığı Ölçeği Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha
Ekonomik Akılcılık	0,902
Bireysel Ekonomi Planlama	0,845
Ekonomi Bilgisi	0,836
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	0,791
Toplam Finansal Okuryazarlığı Ölçeği	0,865

3.4 VERİ ANALİZİ

Araştırmada veri analizi SPSS 21 paket programında yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, t testi, ANOVA testi ve Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Parametrik test tercihinde ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında yer alması nedeniyle normal dağılım koşullarının sağlandığı varsayılmış ve parametrik test kullanımı tercih edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 KİŞİSEL ÖZELLİKLERE YÖNELIK BULGULAR

Ankete katılan katılımcıların kişisel özelliklerine yönelik bulgulara bu bölümde yer verilmiştir.

Tablo 4.1: Demografik Özelliklere Yönelik Bulgular

		f	**%**
Cinsiyet (n=415)	Kadın	105	25,3
	Erkek	310	74,7
Yaş (n=415)	18-25	19	4,3
	26-35	187	45,1
	36-45	170	41,0
	46-55	32	7,7
	56 ve üzeri	8	1,9
Eğitim Durumu (n=415)	Lise	31	7,5
	Lisans	242	58,3
	Yüksek Lisans/ Doktora	142	34,2

Demografik özelliklere yönelik bulgular incelendiğinde, %74,7'si erkek, %45,1'i 26-35 yaş arasında ve %58,3'ü lisans mezunudur.

Tablo 4.2: Anne ve Baba Eğitim Durumuna Yönelik Bulgular

		f	**%**
Baba Eğitim Durumu (n=415)	İlkokul	117	28,2
	Ortaokul	58	14,0
	Lise	122	29,4
	Lisans	113	27,2
	Yüksek Lisans/ Doktora	5	1,2
Anne Eğitim Durumu (n=415)	İlkokul	158	38,1
	Ortaokul	62	14,9
	Lise	157	37,8
	Lisans	38	9,2

Anne ve baba eğitim durumuna yönelik bulgular incelendiğinde, katılımcıların %29,4'ü babası lise mezunu ve %38,1'inin ise annesi ilkokul mezunudur.

Tablo 4.3: Gelir ve Borsaya Yatırım Yapma Durumuna Yönelik Bulgular

		f	**%**
Gelir Durumu (n=415)	Alt	5	1,2
	Ortanın Altı	13	3,1
	Orta	113	27,2
	Ortanın Üstü	238	57,3
	Üst	45	11,1
Borsaya Yatırım Yapma (n=415)	Evet	205	49,4
	Hayır	210	50,6

Katılımcıların %57,3'ünün gelir durumu ortanın üzerindeyken, %49,4'ü borsaya yatırım yaptığını belirtmiştir.

4.2 RİSK TOLERANSINA YÖNELİK BULGULAR

Tablo 4.4: Risk Toleransına Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Risk Konforu ve Deneyimi	415	1,25	3,25	2,2524	,42668	-,164	,328
Yatırım Riski	415	1,00	3,67	2,0313	,57253	,417	-,158
Spekülatif Risk	415	1,33	3,00	2,0165	,38863	,423	-,223
Toplam Finansal Risk Toleransı	415	1,31	3,31	2,1001	,37364	,207	,369

Risk toleransına yönelik tanımöayıcı istatistikler incelenmiştir. Buna göre Risk Konforu ve Deneyimi alt boyutu için ortalama puan 2,25±042; Yatırım Riski alt boyutu için ortalama puan 2,03±0,57; Spekülatif Risk alt boyutu için ortalama puan 2,01±0,38; Toplam Finansal Risk Toleransı alt boyutu için ortalama puan 2,10±0,37 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.5: Cinsiyete Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	Std. Sapma	t	p
Risk Konforu ve Deneyimi	Kadın	2,00	0,28	7,303	0,000
	Erkek	2,33	0,43		
Yatırım Riski	Kadın	1,88	0,36	2,977	0,003
	Erkek	2,07	0,62		
Spekülatif Risk	Kadın	1,93	0,37	2,652	0,008
	Erkek	2,04	0,38		
Toplam Finansal Risk Toleransı	Kadın	1,94	0,26	5,195	0,000
	Erkek	2,15	0,38		

Cinsiyete göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, erkeklerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6: Yaşa Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Risk Konforu ve Deneyimi	18-25	2,18	0,11	3,253	0,012
	26-35	2,26	0,41		
	36-45	2,23	0,45		
	46-55	2,18	0,40		
	56 ve üzeri	2,75	0,00		
Yatırım Riski	18-25	1,81	0,17	7,099	0,000
	26-35	2,14	0,49		
	36-45	2,01	0,68		
	46-55	1,61	0,22		
	56 ve üzeri	2,00	0,00		
Spekülatif Risk	18-25	1,72	0,28	6,748	0,000
	26-35	2,04	0,34		
	36-45	2,00	0,43		
	46-55	1,93	0,31		
	56 ve üzeri	2,50	0,00		
Toplam Finansal Risk Toleransı	18-25	1,90	0,17	5,978	0,000
	26-35	2,15	0,32		
	36-45	2,08	0,44		
	46-55	1,91	0,24		
	56 ve üzeri	2,41	0,00		

Yaşa göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, 18-25 yaş ve 46-55 yaş arasındaki bireylerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7: Eğitim Durumuna Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Risk Konforu ve Deneyimi	Lise	2,61	0,12	16,333	0,000
	Lisans	2,18	0,45		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,29	0,37		
Yatırım Riski	Lise	2,48	0,16	11,007	0,000
	Lisans	1,98	0,61		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,00	0,50		
Spekülatif Risk	Lise	2,00	0,00	0,057	0,944
	Lisans	2,02	0,41		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,01	0,37		
Toplam Finansal Risk Toleransı	Lise	2,36	0,98	9,344	0,000
	Lisans	2,06	0,40		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,10	0,33		

Eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre spekülatif risk algısı haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, lise mezunu bireylerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.8: Baba Eğitim Durumuna Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Risk Konforu ve Deneyimi	İlkokul	2,34	0,40	15,421	0,000
	Ortaokul	1,95	0,57		
	Lise	2,36	0,30		
	Lisans	2,16	0,38		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,75	0,00		
Yatırım Riski	İlkokul	2,19	0,59	8,533	0,000
	Ortaokul	1,90	0,83		
	Lise	1,91	0,45		
	Lisans	2,01	0,42		
	Yüksek Lisans/ Doktora	3,00	0,00		
Spekülatif Risk	İlkokul	2,08	0,42	5,066	0,001
	Ortaokul	1,88	0,29		
	Lise	2,03	0,38		
	Lisans	1,97	0,38		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,50	0,00		
Toplam Finansal Risk Toleransı	İlkokul	2,20	0,39	11,433	0,000
	Ortaokul	1,91	0,48		
	Lise	2,10	0,30		
	Lisans	2,05	0,28		
	Yüksek Lisans/ Doktora	2,75	0,00		

Baba eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, babası yüksek lisans veya doktora mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm alt boyutlarda en yüksekken, babası ortaokul mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm boyutlarda en düşük seviyededir.

Tablo 4.9: Anne Eğitim Durumuna Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Risk Konforu ve Deneyimi	İlkokul	2,32	0,39	6,444	0,000
	Ortaokul	2,06	0,60		
	Lise	2,23	0,34		
	Lisans	2,34	0,40		
Yatırım Riski	İlkokul	2,21	0,56	17,824	0,000
	Ortaokul	1,79	0,70		
	Lise	1,87	0,44		
	Lisans	2,29	0,49		
Spekülatif Risk	İlkokul	2,02	0,38	6,667	0,000
	Ortaokul	1,84	0,25		
	Lise	2,02	0,39		
	Lisans	2,18	0,43		
Toplam Finansal Risk Toleransı	İlkokul	2,18	0,35	14,049	0,000
	Ortaokul	1,90	0,49		
	Lise	2,04	0,29		
	Lisans	2,27	0,33		

Anne eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, annesi lisans mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm alt boyutlarda en yüksekken, annesi ortaokul mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm boyutlarda en düşük seviyededir.

Tablo 4.10: Gelir Durumuna Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Risk Konforu ve Deneyimi	Alt	1,75	0,00	5,974	0,000
	Ortanın Altı	2,34	0,12		
	Orta	2,19	0,35		
	Ortanın Üstü	2,24	0,48		
	Üst	2,47	0,20		
Yatırım Riski	Alt	2,33	0,00	2,875	0,023
	Ortanın Altı	2,33	0,00		
	Orta	1,95	0,51		
	Ortanın Üstü	2,00	0,63		
	Üst	2,20	0,34		
Spekülatif Risk	Alt	2,50	0,00	6,139	0,000
	Ortanın Altı	2,14	0,25		
	Orta	1,89	0,36		
	Ortanın Üstü	2,06	0,41		
	Üst	1,97	0,23		
Toplam Finansal Risk Toleransı	Alt	2,19	0,00	3,467	0,008
	Ortanın Altı	2,27	0,04		
	Orta	2,01	0,32		
	Ortanın Üstü	2,10	0,41		
	Üst	2,21	0,21		

Gelir durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, gelir durumu ortanın altında olan bireylerin risk tolerans algısı daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.11: Borsaya Yatırım Yapma Durumuna Göre Risk Toleransı Algısı

		Ortalama	Std. Sapma	t	p
Risk Konforu ve Deneyimi	Evet	2,36	0,40	5,733	0,000
	Hayır	2,13	0,41		
Yatırım Riski	Evet	2,22	0,46	7,055	0,000
	Hayır	1,84	0,60		
Spekülatif Risk	Evet	2,05	0,40	1,890	0,059
	Hayır	1,98	0,36		
Toplam Finansal Risk Toleransı	Evet	2,21	0,31	6,461	0,000
	Hayır	1,98	0,38		

Borsaya yatırım yapma durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre spekülatif risk algısı haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, borsaya yatırım yapan bireylerin risk tolerans algısı daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

4.3 FİNANSAL OKURYAZARLIĞINA YÖNELİK BULGULAR

Tablo 4.12: Finansal Okuryazarlığına Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Ekonomik Akılcılık	414	1,00	5,00	3,8406	,68353	-,649	1,142
Bireysel Ekonomi Planı	415	2,11	5,00	3,9614	,66033	-,138	-,406
Ekonomi Bilgisi	415	1,00	5,00	4,0988	,71084	-1,171	1,851
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	415	1,00	5,00	4,1855	,70082	-1,304	1,511
Toplam Finansal Okuryazarlığı	414	1,28	5,00	4,0219	,62246	-1,128	1,043

Ekonomi okuryazarlığına yönelik tanımlayıcı istatistikler incelenmiştir. Buna göre Ekonomik Akılcılık alt boyutu için ortalama puan 3,84±0,68; Bireysel Ekonomi Planı 3,96±0,66; Ekonomi Bilgisi 4,09±0,71; Toplumsal Ekonomik Yansımalar 4,18±0,70; Toplam Finansal Okuryazarlığı 4,02±0,62 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.13: Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**t**	**p**
Ekonomik Akılcılık	Kadın	3,50	0,83	5,992	0,000
	Erkek	3,95	0,58		
Bireysel Ekonomi Planı	Kadın	3,77	0,58	3,298	0,001
	Erkek	4,02	0,67		
Ekonomi Bilgisi	Kadın	3,86	0,73	3,963	0,000
	Erkek	4,17	0,68		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	Kadın	4,07	0,77	1,815	0,070
	Erkek	4,22	0,67		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	Kadın	3,80	0,65	4,151	0,000
	Erkek	4,09	0,59		

Cinsiyete göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre toplumsal ekonomik yansımalar alt boyutu haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, erkeklerin finansa okuryazarlığı algısının tüm boyutlarda kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.14: Yaşa Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	Std. Sapma	F	p
Ekonomik Akılcılık	18-25	3,03	0,21	17,232	0,000
	26-35	3,83	0,72		
	36-45	3,79	0,60		
	46-55	4,30	0,35		
	56 ve üzeri	4,88	0,00		
Bireysel Ekonomi Planı	18-25	3,38	0,36	11,176	0,000
	26-35	3,89	0,63		
	36-45	3,97	0,70		
	46-55	4,38	0,29		
	56 ve üzeri	4,77	0,00		
Ekonomi Bilgisi	18-25	3,46	0,44	15,090	0,000
	26-35	4,04	0,70		
	36-45	4,06	0,69		
	46-55	4,72	0,32		
	56 ve üzeri	5,00	0,00		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	18-25	3,55	0,51	13,301	0,000
	26-35	4,08	0,72		
	36-45	4,29	0,66		
	46-55	4,71	0,22		
	56 ve üzeri	4,50	0,00		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	18-25	3,36	0,33	13,618	0,000
	26-35	3,96	0,65		
	36-45	4,02	0,58		
	46-55	4,52	0,26		
	56 ve üzeri	4,54	0,00		

Yaşa göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, yaş seviyesi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir.

Tablo 4.15: Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Ekonomik Akılcılık	Lise	3,00	0,00	60,709	0,000
	Lisans	3,72	0,67		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,21	0,53		
Bireysel Ekonomi Planı	Lise	2,89	0,11	70,653	0,000
	Lisans	3,93	0,65		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,23	0,47		
Ekonomi Bilgisi	Lise	3,00	0,00	61,424	0,000
	Lisans	4,07	0,75		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,37	0,41		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	Lise	3,00	0,00	61,824	0,000
	Lisans	4,19	0,73		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,42	0,39		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	Lise	2,97	0,28	80,734	0,000
	Lisans	3,98	0,61		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,31	0,40		

Eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir.

Tablo 4.16: Baba Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Ekonomik Akılcılık	İlkokul	3,85	0,94	3,209	0,013
	Ortaokul	3,72	0,39		
	Lise	3,71	0,54		
	Lisans	4,00	0,58		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,11	0,00		
Bireysel Ekonomi Planı	İlkokul	3,89	0,73	9,983	0,000
	Ortaokul	4,29	0,63		
	Lise	3,72	0,62		
	Lisans	4,09	0,53		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,22	0,00		
Ekonomi Bilgisi	İlkokul	3,99	0,90	12,219	0,000
	Ortaokul	4,52	0,41		
	Lise	3,85	0,68		
	Lisans	4,26	0,47		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,14	0,00		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	İlkokul	3,85	0,84	19,005	0,000
	Ortaokul	4,38	0,42		
	Lise	4,47	0,68		
	Lisans	4,42	0,43		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,75	0,00		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	İlkokul	3,89	0,79	9,457	0,000
	Ortaokul	4,28	0,40		
	Lise	4,14	0,58		
	Lisans	4,39	0,45		
	Yüksek Lisans/ Doktora	4,30	0,00		

Babanın eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, babanım eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir.

Tablo 4.17: Anne Eğitim Durumuna Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Ekonomik Akılcılık	İlkokul	3,83	0,83	6,138	0,000
	Ortaokul	3,59	0,66		
	Lise	3,86	0,49		
	Lisans	4,18	0,52		
Bireysel Ekonomi Planı	İlkokul	3,90	0,66	2,837	0,038
	Ortaokul	4,07	0,89		
	Lise	3,91	0,55		
	Lisans	4,19	0,53		
Ekonomi Bilgisi	İlkokul	4,04	0,80	1,866	0,135
	Ortaokul	4,21	0,78		
	Lise	4,16	0,62		
	Lisans	4,28	0,46		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	İlkokul	4,00	0,79	7,508	0,000
	Ortaokul	4,38	0,80		
	Lise	4,33	0,52		
	Lisans	4,44	0,49		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	İlkokul	3,94	0,71	3,049	0,029
	Ortaokul	4,06	0,72		
	Lise	4,11	0,49		
	Lisans	4,27	0,44		

Annenin eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir.

Tablo 4.18: Gelir Durumuna Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**F**	**p**
Ekonomik Akılcılık	Alt	1,00	0,00	42,004	0,000
	Ortanın Altı	3,98	0,16		
	Orta	3,62	0,58		
	Ortanın Üstü	4,03	0,55		
	Üst	3,64	0,74		
Bireysel Ekonomi Planı	Alt	2,15	0,09	30,577	0,000
	Ortanın Altı	3,93	0,05		
	Orta	3,89	0,46		
	Ortanın Üstü	4,14	0,58		
	Üst	3,36	0,87		
Ekonomi Bilgisi	Alt	1,00	0,00	69,623	0,000
	Ortanın Altı	4,21	0,28		
	Orta	4,02	0,39		
	Ortanın Üstü	4,33	0,55		
	Üst	3,39	0,85		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	Alt	1,00	0,00	58,977	0,000
	Ortanın Altı	4,30	0,12		
	Orta	4,31	0,43		
	Ortanın Üstü	4,34	0,59		
	Üst	3,55	0,73		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	Alt	1,28	0,02	59,182	0,000
	Ortanın Altı	4,12	0,07		
	Orta	3,96	0,38		
	Ortanın Üstü	4,20	0,49		
	Üst	3,49	0,78		

Gelir durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, alt gelir düzeyine sahip bireylerin finansa okuryazarlığı algıları en düşükken, ortanın üstü gelire sahip olan bireylerin finansa okuryazarlığı algıları en yüksektir.

Tablo 4.19: Borsaya Yatırım Yapma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlığı Algısı

		Ortalama	**Std. Sapma**	**t**	**p**
Ekonomik Akılcılık	Evet	3,92	0,65	2,642	0,009
	Hayır	3,75	0,69		
Bireysel Ekonomi Planı	Evet	3,93	0,65	0,658	0,511
	Hayır	3,98	0,66		
Ekonomi Bilgisi	Evet	4,11	0,59	0,517	0,605
	Hayır	4,08	0,80		
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	Evet	4,16	0,63	0,705	0,481
	Hayır	4,20	0,76		
Toplam Finansal Okuryazarlığı	Evet	4,03	0,58	0,484	0,629
	Hayır	4,00	0,65		

Borsaya yatırım yapma durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelendiğinde yalnızca ekonomik akılcılık alt boyutunda anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Borsaya yatırım yapanların ekonomik akılcılık algıları, borsaya yatırım yapmayanlara göre daha yüksektir.

4.4 RİSK TOLERANSI VE EKONOMİ OKURYAZARLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Tablo 4.20: Risk Toleransı ve Finansal Okuryazarlığı Arasindaki İlişkinin İncelenmesi Pearson Korelasyon Testi

		Risk Konforu ve Deneyimi	Yatırım Riski	Spekülatif Risk	Toplam Finansal Risk Toleransı	Ekonomik Akılcılık	Bireysel Ekonomi Planı	Ekonomi Bilgisi	Toplumsal Ekonomik Yansımalar	Toplam Finansal Okuryazarlığı
Risk Konforu ve Deneyimi	**r**	1	,479**	,467**	,787**	,078	-,201**	-,145**	-,181**	-,126*
	p		,000	,000	,000	,113	,000	,003	,000	,010
	N	415	415	415	415	414	415	415	415	414
Yatırım Riski	**r**		1	,464**	,854**	,102*	-,101*	-,187**	-,216**	-,113*
	p			,000	,000	,038	,040	,000	,000	,021
	N		415	415	415	414	415	415	415	414
Spekülatif Risk	**r**			1	,762**	,036	-,117*	-,166**	-,152**	-,111*
	p				,000	,464	,017	,001	,002	,024
	N			415	415	414	415	415	415	414
Toplam Finansal Risk Toleransı	**r**				1	,094	-,169**	-,208**	-,232**	-,144**
	p					,056	,001	,000	,000	,003
	N				415	414	415	415	415	414
Ekonomik Akılcılık	**r**					1	,740**	,711**	,546**	,828**
	p						,000	,000	,000	,000
	N					414	414	414	414	414
Bireysel Ekonomi Planı	**r**						1	,909**	,770**	,946**
	p							,000	,000	,000
	N						415	415	415	414
Ekonomi Bilgisi	**r**							1	,843**	,960**
	p								,000	,000

Tablo 4.20: Risk Toleransı ve Finansal Okuryazarlığı Arasindaki İlişkinin İncelenmesi Pearson Korelasyon Testi (devam)

	N		415	415	414
Toplumsal Ekonomik Yansımalar	**r**			1	,877**
	p				,000
	N			415	414
Toplam Finansal Okuryazarlığı	**r**				1
	p				
	N				414

Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi Pearson Korelasyon testi ile incelenmiştir. Test sonuçlarına göre risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$), negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı algıları arasında ters yönlü ilişki belirlenmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca katılımcıların kişisel özelliklerine göre risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Demografik özelliklere yönelik bulgular incelendiğinde, %74,7'si erkek, %45,1'i 26-35 yaş arasında ve %58,3'ü lisans mezunudur. Anne ve baba eğitim durumuna yönelik bulgular incelendiğinde, katılımcıların %29,4'ü babası lise mezunu ve %38,1'inin ise annesi ilkokul mezunudur. Katılımcıların %57,3'ünün gelir durumu ortanın üzerindeyken, %49,4'ü borsaya yatırım yaptığını belirtmiştir.

Cinsiyete göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, erkeklerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Eckel ve Grossman [100] ve Kalfa vd. [101] çalışmalarında benzer şekilde erkeklerin risk tolerans algısını kadınlara göre daha yüksek olarak tespit etmiştir.

Yaşa göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, 18-25 yaş ve 46-55 yaş arasındaki bireylerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ahmad vd. [102], yaş ilerledikçe risk toleransının azaldığını tespit etmişlerdir.

Eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre spekülatif risk algısı haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, lise mezunu bireylerin risk toleransı algısının tüm boyutlarda diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ahmad vd. [102] çalışmalarında eğitim durumu yükseldikçe risk toleransı algısının yükseldiğini belirlemişlerdir.

Baba eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, babası yüksek lisans veya doktora mezunu olan bireylerin

risk tolerans algısı tüm alt boyutlarda en yüksekken, babası ortaokul mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm boyutlarda en düşük seviyededir. Anne eğitim durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, annesi lisans mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm alt boyutlarda en yüksekken, annesi ortaokul mezunu olan bireylerin risk tolerans algısı tüm boyutlarda en düşük seviyededir. Anbar ve Eker [70] çalışmasında kişinin risk toleransı algısının yetiştiği aile yapısına ve sosyo-kültürel seviyesine bağlı olarak değiştiğini belirlemiştir. Bununla beraber Yılmaz [99] çalışmasında anne ve babanın eğitim durumuna göre risk toleransı algısı arasında ilişki tespit edememiştir.

Gelir durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur ($p<0,05$). Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, gelir durumu ortanın altında olan bireylerin risk tolerans algısı daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Yılmaz [99] çalışmasında gelir durumuna göre risk toleransı algısı arasında ilişki tespit edememiştir.

Borsaya yatırım yapma durumuna göre risk toleransı algısı incelenmiştir. Buna göre spekülatif risk algısı haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam finansal risk toleransı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, borsaya yatırım yapan bireylerin risk tolerans algısı daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre toplumsal ekonomik yansımalar alt boyutu haricinde diğer alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, erkeklerin finansa okuryazarlığı algısının tüm boyutlarda kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Berber [103] bankacılar üzerinde yaptığı çalışmasında cinsiyete göre finansa okuryazarlığı arasında ilişki tespit etmemiştir.

Yaşa göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, yaş seviyesi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir. Benzer şekilde Berber [103] bankacılar üzerinde yaptığı çalışmasında

41 yaş ve üzeri bireylerin finansa okuryazarlığı algılarını 30 yaş altı bireylerden daha yüksek olarak tespit etmiştir.

Eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir. Albeerdy ve Gharleghi [104] çalışmasında finansal okuryazarlık ile eğitim durumua arasında ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Babanın eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, babanım eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir. Annenin eğitim durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, finansa okuryazarlığı algısının yükseldiği görülmektedir. Contuk [105] üniversite öğrencileri üzerine yaptğı çalışmasında anne eğitim seviyesine göre ilişki tespit etmemişken, babanın eğitim seviyesine göre finansal okuryazarlık algısının farklılık gösterdiğini belirlemiştir.

Gelir durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelenmiştir. Buna göre tüm alt boyutlarda ve toplam ekonomi okuryazalığı algısında istatistiksel olarak anlamlı farklılık mevcuttur. Alt boyutlar ve toplam ölçek puanı incelendiğinde, alt gelir düzeyine sahip bireylerin finansa okuryazarlığı algıları en düşükken, ortanın üstü gelire sahip olan bireylerin finansa okuryazarlığı algıları en yüksektir.

Borsaya yatırım yapma durumuna göre finansa okuryazarlığı algısı incelendiğinde yalnızca ekonomik akılcılık alt boyutunda anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Borsaya yatırım yapanların ekonomik akılcılık algıları, borsaya yatırım yapmayanlara göre daha yüksektir.

Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi Pearson Korelasyon testi ile incelenmiştir. Test sonuçlarına göre risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Risk toleransı ve finansa okuryazarlığı algıları arasında ters yönlü ilişki belirlenmiştir. Aren ve Zengin [106] İstanbul İli'nde yaşayan katılımcılar

üzerinde yaptığı çalışmasında ilişki tespit etmiştir. Chatterjee vd [107] çalışmasında ise farklı olarak risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Huzdik vd. [108] çalışmasında ise risk toleransı ve finansa okuryazarlığı arasında anlamlı ilişkiye rastlamamıştır.

Bunun ile birlikte çocukların ilkokul çağından başlamak üzere sosyoekonomik algılarının ve finansal okuryazarlık düzeyinin gelişimine katkı sağlaması açısından seminerler ve okullarda zorunlu dersler verilmelidir. Projeler verilerek bu yetkinliğin geliştirilmesine katkıda bulunulmalıdır.

6. REFERANSLAR

[1] B. D., Bernheim Garrett D. M., Maki, D. M., "Education and saving: The longterm effects of high school financial curriculum mandates", Journal of Public Economics, 2001,80(3), 435–465.

[2] H. Şengüloğlu, Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Düzce İli Örneği. T.C. Düzce Üniversitesi Sosyal, 2019.

[3] H., Bağcı ve Kahraman, Y. E. The Effect Of Gender On Financial Literacy. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019, 4(4), 492– 503.

[4] S. Gerek, ve Kurt, A. A.Ekonomı Okuryazarlığı Ölçeğı nı n Geçerlı k ve Güvenı rlı k Çalışması. ludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2011, XXX(1), 59-73

[5] N. Öztürk, Para Banka Kredi. Bursa: Ekin Yayınevi. Palmer, 2015.

[6] E. Saraç, Fı nansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Ünı versı tesı Öğrencılerının Fınansal Okuryazarlık Düzeylerının Ölçülmesı Üzerıne Bır Araştıma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2014.

[7] A. C. G., Potrich Vieira K. M., Mendes-Da-Silva W., "Development of a financial literacy model for university students", Management Research Review, 2016, 39(3), 356–376.

[8] A, Lusardi Mitchelli O., "Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education", Business Economics, 2007, 42(1), 35– 44

[9] S. Ateş Coşkun A., Şahin M. A., Demircan L., "Impact of financial literacy on the behavioral biases of ındividual stock ınvestors: evidence from borsa Istanbul", Business and Economics Research Journal, 2016, 7(3), 1–19.

[10] J. Hong, Vonu, P., Mason, P., ve Lido, C. The Role Of Numeracy And Financial Literacy Skills İn The Relationship Between İnformation And Communication Technology Use And Travel Behaviour. Travel Behaviour And Society, 2020, 21(July), 257–264.

[11] C. Gustafsson, ve Omark, L. Financial Literacy ' S Effect On Financial Risk Tolerance. Umea University. Güney, S. 2015. Liderlik, 2. Baskı Nobel Yayınevi

[12] Y. Kılıç Ata H. i ve Seyrek İ.H. "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", Muhasebe ve Finansman Dergisi. 2015, ss 129- 144

[13] E. Tosun Asiye, Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması: (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

[14] M. Özçam, Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler. Ankara: Sermaye Piyasası Araştırma Raporu, 2006.

[15] A. Karaağaç, Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

[16] M. A, Hilgert, Hogarth, J. M. ve Beverly, S. G. Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. Federal Reserve Bulletin, 2003, 89(7), 309-322.

[17] Ç. Karataş, Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2017.

[18] T. Dağdelen, Fınansal Okuryazarlık Düzeyı nı n Belı rlenmesı ve Aydın İlı ndekı Serbest Muhasebecı Malı Müşavı rler Üzerı ne Bı r ygulama. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2017.

[19] S. Kandemir, Finansal Tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Durumlarının Belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2018.

[20] M. E. Durmuş, ve Yardımcıoğlu, F. İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2018, 6(1), 167-183.

[21] M. Navickas, Gudaitis, T. ve Krajnakova, E. Influence of Financial Literacy on Management of Personal Finances in a Young Household. Business: Theory and Practice, 2014, 15(1), 32-40.

[22] H. Gökmen, Finansal Okuryazarlık. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2012.

[23] K. Özel, İyi ygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Mali Yönteminde Toplam Kalite ygulamaları ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı, 2007.

[24] A. B. Hayta, Aile Finans Sistemi İlişkileri. Ankara: Gazi Kitabevi, 2011.

[25] A. B. Hayta, Bireysel yatırımcıların finansal risk algısına etki eden psikolojik önyargılar. Turkish Journal of Social Research/Turkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi, 2014, 18(3).

[26] A. Ayhan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2012, 1(1), 41-55.

[27] F. Mishkin, Macroeconomics. ABD: Global Edition, 2015.

[28] SPK, (2012). Erişim: 05/02/2022 http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=3&pid=0&submenuheader=-1

[29] A. Capuano, ve Ramsay, I. What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics (SSRN Scholarly Paper No: ID 1793502). 2011, Rochester, NY: Social Science Research Network. Erişim: 08.01.2022 https://papers.ssrn.com/abstract=1793502

[30] İ. Parasız, Para, Banka ve Finansal Piyasalar. Bursa: Ezgi, 2009.

[31] J. Madura, Personal Finance. Boston: Pearson-Addison Wesley, 2004.

[32] D. A. Çöllü, Akgün, L., & Altın, E. Risk Tolerans Tutumunun Kültürlerarası Farklılıkları ve Benzerlikleri: Türkiye ve Azerbaycan Arasında Bir Karşılaştırma. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, 9(17), 53- 77.

[33] E. Gönen Özmete E., "Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar İle Öz-Saygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Aile ve Toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2007, 3(11), 58.

[34] S. A. Allgood Walstad W., "The effects of perceived and actual financial knowledge on credit card behavior", Networks Financial Institute Paper, 2011, 15(July), 1– 26.

[35] V. R. Sudindra, Financial Behaviour And Decision-Making. International Journal Of Creative Research Thoughts (Ijcrt), 2018, 6(1).

[36] A. Z. Arifin, "The influence of financial knowledge, control and income on individual financial behavior", European Research Studies Journal, 2017, 20(3A), 635–648.

[37] A. Lusardi, "Household saving behavior: The role of financial literacy, information, and financial education programs", National Bureau of Economic Research, 2008.

[38] H. Sarıgül, "Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği:geliştirme, geçerlik ve güvenirlik", Journal of Management and Economics Research, 2015, 13(1), 200– 218.

[39] E. Güler, & Tunahan, H. Finansal Okuryazarlık: Hane halkı Üzerine Bir Araştırma. İşletme Bilimi Dergisi, 2017, 5(3), 79-104.

[40] T. Pinjisakikool,"The Influence of Personality Traits on Households' Financial Risk Tolerance and Financial Behaviour", Journal of Interdisciplinary Economics, 2018, 30(1), 32–54.

[41] N. Bayram. Yapısal eşitlik modellemesine giriş AMOS uygulamaları. Ezgi Kitabevi, 2010.

[42] TEB Turkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2014, Erişim: 18.03.2022 https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/foe_endeks_rapor_2014.pdf

[43] TEB Turkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2017, Erişim: 18.03.2022 https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf

[44] TEB Turkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2013, Erişim: 05.04.2022 https://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlik-ve-erisim-endeksi.pdf

[45] TEB Turkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2015, Erişim: 11.04.2022 https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/2015_finansal_okuryazarlik_ve_erisim_endeksi_raporu.pdf

[46] H. Chen, ve Volpe, R. Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students. Financial Services Review, 2002, 11, 289-307.

[47] E. Öztürk, ve Demir, Y. Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2015, (68), 113-134.

[48] K. M. Altıntaş, Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, 5(9), 151-176.

[49] R. Özsürünç, The Effect Of Perceived Risk On Online Shopping. In International Journal Of Management And Applied Science (Vol. 3, Issue 9). T.C. Maramara Üniversitesi, 2017.

[50] M. A. Wolfe-Hayes, Financial literacy and education: An environmental scan. International Information & Library Review, 2010, 42(2), 105-110.

[51] A. Tayfun, ve Ünlüönen, T. Ekonomiye Giriş. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2012.

[52] Tufan, Tarhl Sosyal Bılgıler Öğretım Programı ve 4- . Sınıf Sosyal Bılgıler Ders S.K taplarında Ekonomı Okuryazarlığı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2019.

[53] F. Linan Chen Yi-Wen, "Development and Cross Culturel Application of a 64 Specific Instrument to measure Entrepreneurial Intentions", Baylor Un., Entrepreneurship Theory and Practice (ETP), 2009, 1042-2587.

[54] M. Ramu, "Analysing the Effect of Financial Risk Perception, Risk Tolerance on Investment Behaviour: An Empirical Analysis", Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 2021, 12(3), 5511-5516.

[55] L. Jorgensen Bryce, Financial Literacy Of Collegestudents: Parental And Peer İnfluences. (Master's Thesis), Virginia Polytechnic Institute And State University, 2007.

[56] E. M. Bozkurt, Finansal Farkındalık Yaratılması Ile Kitle Iletişim Araçlarının Ilişkisi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

[57] I. Garcia, ve Balbas, P. Spanish Confederation of Savings Banks. Financial Education: The Role of Financial Institutions an Approach from the Spanish Savings. Microfinance Europe EMN's Bi-Annual Magazine, 2008, 4, 9-11.

[58] Y. Eskici, Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi Ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014.

[59] T. Korkmaz Ve Ceylan A. İşletmelerde Finansal Yönetim. Ekin Kitabevi, Bursa, 2015.

[60] S. Çakır,. Girişimcilerin Yeni Bir Girişim Yapma Niyetlerinin Risk Alma Eğilimi İle İlişkisi. Atatürk Üniversitesi, 2013.

[61] C. Tanrıöven, & Aksoy, E. E. Sistematik riskin belirleyicileri: İMKB'de sektörel karşılaştırma. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2011, (51), 119-138.

[62] Ö. Demirtaş, & Güngör, Z. Portföy yönetimi ve portföy seçimine yönelik uygulama. Journal of Aeronautics and Space Technologies, 2004, 1(4), 103-109.

[63] İ. G. Özbilgin, Risk ve risk çeşitleri. Bilişim Dergisi, 2012, 7, 86-93.

[64] P. E. Mandacı, Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi aşmada kullanılan risk ölçüm teknikleri, 2003.

[65] A. Köylüoğlu, Selçuk, Gümrah, Abdurrahman., Tüketicilerin Kişilik Özellikleri ile Finansal İyilik Hâli ve Risk Alma Tutumu Arasındaki İlişki. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 2009, Cilt 22 Sayı 2

[66] L, Sjöberg, Engelberg E., "Attitudes to economic risk taking, sensation seeking 68 and values of business students specializing in finance", Journal of Behavioral Finance, 2009.

[67] H. Gül, Kandemir, T., & Çakır, E. Kobİ'lerde risk ve belirsizlik beklentileri: Karaman örneği. Journal of Social Sciences, 2010, 12(2), 119-144

[68] V. Dal, & Eroğlu, A. H. Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 2015, 20(2).

[69] D. Yener, Tüketicilerin algıladıkları risklerin azaltılmasında pazar eksperlerinin rolü. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, 3(5).

[70] A. Anbar, & Eker, M. Bireysel yatırımcıların finansal risk algılamalarını etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörler. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2012, 5(9), 129-150.

[71] R. J. Gibson, Michayluk, D., & Van de Venter, G. Financial risk tolerance: An analysis of unexplored factors. Financial Services Review, 2013.

[72] S. Aren, Kaya, M., & Aydemir, S. Davranışsal Finans: Finans Teorisinde Farklı Bir Perspektif. LEGES Bankacılık ve Finans Hukuku Dergisi, 2014, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.39-51.

[73] J. E. Grable, "Financial risk tolerance and additional factors that affect risk taking in everyday money matters", Journal of Business and Psychology, 2000, 14(4), 625– 630.

[74] J. E. Grable Lytton R. H., Barbara O., "Projection Bias and Financial Risk Tolerance", Journal of Behavioral Finance, 2004, 5(3), 142–147.

[75] A. Bernasek Shwiff S. "Gender, risk, and retirement", Journal of Economic Issues, 2001, 35(2), 345–356.

[76] R. Yao Sharpe D. L., Wang F., "Decomposing the age effect on risk tolerance", The Journal of Socio-Economics, 2011, 40(6), 879–887.

[77] E. Park Yao R. "Financial risk attitude and behavior: do planners help ıncrease consistency?" Journal of Family and Economic Issues, 2016, 37(4), 624–638.

[78] W. V. Harlow Brown K. C., Harlow,W.V., Brown, K. C., "The role of risk tolerance in the asset allocation process: a new perspective", Foundation of the Institute of Chartered Financial Analysts, 1990.

[79] M. Weber Weber E. U., Nosić A., "Who takes risks when and why: Determinants of changes in investor risk taking", Review of Finance, 2013, 17(3), 847–883.

[80] M. S. Finke, & Guillemette, M. A. Measuring risk tolerance: A review of literature. Journal of Personal Finance, 2016, 15(1), 63.

[81] A. Bucciol, & Miniaci, R. Household portfolios and implicit risk preference. Review of Economics and Statistics, 2011, 93(4), 1235-1250.

[82] S. Hanna Chen P., "Subjective and objective risk tolerance: Implications for optimal portfolios", Financial Counseling and Planning, 1997, 8(2), 17–26.

[83] M. Saraç, & Kahyaoğlu, M. B. Bireysel Yatırımcıların Risk Alma Eğilimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik ve Demografik Faktörlerin Analizi. Journal of BRSA Banking & Financial Markets, 2011, 5(2).

[84] J. Gilliam Chatterjee S., Grable J., "Measuring the perception of financial risk tolerance:A tale of two measures", Journal of Financial Counseling and Planning, 2011, 21(2).

[85] J. Almenberg, & Dreber, A. Gender, stock market participation and financial literacy. Economics Letters, 2015, 137, 140-142.

[86] V. Harrant, & Vaillant, N. G. Are women less risk averse than men? The effect of impending death on risk-taking behavior. Evolution and Human Behavior, 2008, 29(6), 396-401.

[87] T. Hallahan, Faff, R., & McKenzie, M. An exploratory investigation of the relation between risk tolerance scores and demographic characteristics. Journal of multinational financial management, 2003, 13(4-5), 483-502.

[88] K. Lyons-Ruth, & Jacobvitz, D. Attachment disorganization: Genetic factors, parenting contexts, and developmental transformation from infancy to adulthood, 2008.

[89] R. Yao Hanna S. D., "The effect of gender and marital status on financial risk tolerance", Journal of Personal Finance, 2005, 4(1), 66–85.

[90] M. S. Mulyadi, & Anwar, Y. Impact of corporate social responsibility toward firm value and profitability. The Business Review, Cambridge, 2012, 19(2), 316-322.

[91] R. Yao Hanna S. D., Lindamood, S., "Changes in financial risk tolerance, 1983-2001", Financial Services Review, 2004, 13(4), 249–266.

[92] N. A. Jianakoplos Bernasek A., "Financial risk taking by age and birth cohort", Southern Economic Journal, 2006, 72(4), 981–1001.

[93] R. Faff Hallahan T., McKenzie M., "Nonlinear linkages between financial risk tolerance and demographic characteristics", Applied Economics Letters, 2009, 16(13), 1329–1332.

[94] S. Lodhi, Factors Influencing Individual Investor Behavior: An Empirical Study of City Karachi. IOSR Journal of Business and Management, 2014, 16(2), 68-76.

[95] L, Guiso Sapienza P. & Zingales L, Time varying risk aversion. NBER Working Paper No. 19284 (National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA), 2013.

[96] D. A. Moore, Kurtzberg, T. R., Fox, C. R., & Bazerman, M. H. Positive illusions and forecasting errors in mutual fund investment decisions. Organizational behavior and human decision processes, 1999, 79(2), 95-114.

[97] S. Tomak, Girişimci hevristikleri: Bir kavramsal çözümleme. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, 10(2), 145-166

[98] T. Kabaş, İktisat Sosyolojisinin Doğuşu ve Yükselişi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013, 22(1), 13-24.

[99] D. Yılmaz, Finansal Risk Algısı İle Finansal Okuryazarlık Düzeyi, Demografik Ve Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adana İlinde Bir Araştırma. Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, 2020.

[100] P. J. Grossman, Sex differences and statistical stereotyping in attitudes toward financial risk. Evolution and human behavior, 2002, 23(4), 281-295.

[101] V. R. Kalfa, Çakır, E., & Akar, G. S. Üniversite öğrencilerinin finansal risk algılarında etkisi olan demografik faktörlerin belirlenmesi: Pamukkale Üniversitesi örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi, 2015, 7(3), 336-355.

[102] A. Ahmad, Safwan, N., Ali, M., & Tabasum, A. How demographic characteristics affect the perception of investors about financial risk tolerance. Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2011, 3(2), 412-417.

[103] M. Berber, Banka Çalışanlarının Ekonomi Okuryazarlık Düzeylerinin Performansları Üzerindeki Etkisi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, 2021.

[104] Muhammad I Albeerdy, Gharleghi Behrooz, "Determinants of the Financial Literacy among College Students in Malaysia",International Journal of Business Administration, 2015, Vol 6, No 3, pp.15-24.

[105] F. Y. Contuk, Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık durumunu etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2018, (77), 115-136.

[106] S. Aren, & Zengin, A. N. Influence of financial literacy and risk perception on choice of investment. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2016, 235, 656-663

[107] S. Chatterjee, Fan, L., Jacobs, B., & Haas, R. Risk tolerance and goals-based savings behavior of households: The role of financial literacy. Journal of Personal Finance, Forthcoming, 2017.

[108] K. Huzdik, Béres, D., & Németh, E. An Empirical Study of Financial Literacy versus Risk Tolerance Among Higher Education Students= Pénzügyi kultúra versus kockázatvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál. Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly, 2014, 59(4), 476-488

[109] H. A. Al-Tamimi Anood Bin Kalli, A., "Financial literacy and investment decisions of UAE investors", Journal of Risk Finance, 2009, 10(5), 500–516.

[110] S. J. Heckman, ve Grable, J. E. Testing the Role of Parental Debt Attitudes, Student Income, Dependency Status, and Financial Knowledge Have in Shaping Financial Self-Efficacy among College Students. College Student Journal, 2011, 45(1), 51-64.

[111] J. Forbes, ve Kara, S. M. Confidence Mediates How Investment Knowledge Influences Investing Self-Efficacy. Confidence mediates how investment knowledge influences investing self-efficacy, 2010, 31(3), 435-443.

[112] C. Flores, First Generation College Student Financial Literacy: Impact of Self-Efficacy and Behavior. (Phd. Thesis). 2014, Erişim: 01.02.2022 https://research.libraries.wsu.edu:8443/xmlui/handle/2376/5120

[113] A. Delavande, Rohwedder S., Willis R. J., "Preparation for retirement, financial literacy and cognitive resources. Michigan Retirement Research Center", Working Paper WP 2008-190, 2008, 1-47.

[114] W. Bönte, & Filipiak, U. Financial literacy, information flows, and caste affiliation: Empirical evidence from India. Journal of Banking & Finance, 2012, 36(12), 3399-3414.

7. EK A

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL RİSK ALGISI ANALİZİ ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN ANKET FORMU

A.1 KARAR VERİCİLERİN DOLDURDUĞU ANKET ÖRNEĞİ

Ek A.1: Karar vericilerin doldurduğu anket örneği.

Bu anket formu, finansal okuryazarlık ve finansal risk algısını analiz etmek adına yüksek lisans tez çalışması için uygulanmaktadır. Lütfen düşüncenizi en iyi ifade eden cevabı işaretleyiniz. Lütfen ankete isminizi yazmayınız.

Buse Yüksel

I. BÖLÜM: KİŞİSEL ÖZELLİKLERE YÖNELİK SORULAR

1. Cinsiyetiniz?
( ) Kadın
( ) Erkek

2. Yaşınız?
( )18-25
( ) 26-35
( ) 36-45
( ) 46-55
( ) 56 ve üzeri

3. Eğitim Durumunuz?
( ) İlkokul
( ) Ortaokul
( ) Lise
( ) Lisans
( ) Yüksek Lisans/ Doktora

4. Babanızın eğitim durumu?
( ) İlkokul
( ) Ortaokul
( ) Lise
( ) Lisans
( ) Yüksek Lisans/ Doktora

5. Annenizin eğitim durumu?
( ) İlkokul
( ) Ortaokul
( ) Lise
( ) Lisans

( ) Yüksek Lisans/ Doktora

6. Gelir durumunuz?
( ) Alt ( ) Ortanın Altı ( )Orta ( )Ortanın Üstü ( ) Üst

7. Borsa yatırımı yapıyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır

Ek A.2: Karar vericilerin doldurduğu anket örneği devamı.

II. BÖLÜM: RİSK TOLERANSINA YÖNELİK SORULAR

1. Genel anlamda risk alma bakımından en iyi arkadaşınız sizi nasıl tanımlar?
a) Gerçek bir kumarbaz
b) Yeterli bilgiye sahip olduktan sonra risk alma taraftarı
c) Dikkatli
d) Riskten kesinlikle kaçınan

2. Bir TV yarışmasındasınız ve aşağıdaki seçeneklerden birini seçeceksiniz. Hangi seçeneği tercih ederdiniz?
a) Nakit 1000 TL
b) 5000 TL kazanmak için %50 şans
c) 10.000 TL kazanmak için %25 şans
d) 100.000 TL kazanmak için %5 şans

3. "Ömürde bir kere olacak bir tatil" için para biriktirmeyi yeni bitirdiniz. Tatile çıkmadan 3 hafta önce işinizi kaybediyorsunuz. Ne yapardınız?
a) Tatili iptal edersiniz
b) Daha mütevazi bir tatile çıkarsınız
c) Yeni bir iş arayışına hazır olmak için zamana ihtiyacınız olduğunu düşünerek planladığınız gibi tatile çıkarsınız
d) Daha kapsamlı tatil yaparsınız çünkü böyle birinci sınıf tatil için son şansınız olabilir

4. Yatırım yapmak için beklenmedik bir şekilde elinize 20.000 TL geçti, ne yapardınız?
a) Bankaya, para piyasasına yatırırsınız
b) Güvenilirliği yüksek tahvillere veya hazine bonosuna yatırırsınız
c) Hisse senedine yatırım yaparsınız

5. Deneyimlerinize dayanarak, borsaya ya da yatırım fonlarına yatırım yapmada kendinizi ne kadar rahat hissedersiniz?
a) Pek değil b) Biraz rahat c) Çok rahat

6. "Risk" kelimesini düşündüğünüzde aklınıza gelen ilk kelime aşağıdakilerden hangisidir?
a) Kayıp b) Belirsizlik c) Fırsat d) Heyecan

7. Bazı uzmanlar altın, mücevher ve gayrimenkul gibi yatırım araçlarının değer kazanacağını; tahvil fiyatlarının düşebileceğini, bunun yanı sıra devlet tahvillerinin görece daha güvenli olduğunu düşünüyor. Yatırımlarınızın çoğu şu anda yüksek faizli devlet tahvillerinde bulunmaktadır. Bu durumda ne yapardınız?

a) Tahvilleri elimde tutarım

b) Tahvilleri satar, yarısını para piyasası araçlarına aktarır diğer yarısını da altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarında değerlendirirsiniz

c) Tahvilleri satar ve tamamını altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarından birine aktarırdınız

d) Tahvilleri satar, paranın tamamını altın, mücevher ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarından birine yatırır ve bu yatırım araçlarından daha fazla satın almak için de ödünç para alırdınız

8. Aşağıda dört yatırım seçeneğinin en iyi ve en kötü getirileri yer almaktadır. Hangi seçeneği tercih edersiniz?

a) En çok 200 TL kazanç; 0 kazanç/zarar

b) En çok 800 TL kazanç; en çok 200 TL kayıp

c) En çok 2.600 TL kazanç; en çok 2.400 TL kayıp

d) En çok 4.800 TL kazanç; en çok 2.400 TL kayıp

9. Sahip olduğunuz şeylere ek olarak, size 5.000 TL verildi. Aşağıdaki seçeneklerden hangisini tercih ederdiniz?

a) 2500 TL garanti kazanç

b) 5000 TL kazanmak için %50 şans ve hiçbir şey kazanmamak için %50 şans

10. Sahip olduğunuz şeylere ek olarak, size 10.000 TL verildi. Hangisini seçerdiniz?

a) 2500 TL kesin kayıp

b) 5000 TL kaybetmek için %50 şans ve hiçbir şey kaybetmemek için %50 şans

11. Bir akrabanızın size aşağıdaki seçeneklerden BİRİNE paranın TAMAMINI yatırmak kaydıyla 500.000 TL miras bıraktığını düşünün. Hangisini seçersiniz? size daha cazip gelir?

a) Bir tasarruf hesabı ya da para piyasası

b) Hisse senedi ve tahvil içeren yatırım fonları

c) 15 adi hisse senedi olan portföy

d) Altın, gümüş ve petrol gibi mallar

12. 100.000 TL'lik bir yatırım yapmak durumunda kalsanız, aşağıdaki seçeneklerden hangisi size daha cazip gelir?

a) %60'ı düşük riskli yatırım %30'u orta riskli yatırım %10'u yüksek riskli yatırım

b) %30'u düşük riskli yatırım %40'ı orta riskli yatırım %30'u yüksek riskli yatırım

c) %10'u düşük riskli yatırım %40'ı orta riskli yatırım %50'si yüksek riskli yatırım

13. Güvendiğiniz uzman bir arkadaşınız ve komşunuz bir grup yatırımcıyı altın madeni para arama girişimine fon sağlamak için bir araya getiriyor. Şayet başarılı olunursa girişim 50 ile 100 kat arası kazanç getirecek. Şayet girişim başarısız olursa tüm yatırımınız batacak.

Arkadaşınız başarı şansını sadece %20 olarak görüyor. Paranız olsaydı ne kadar yatırım yapardınız?

a) Hiçbir şey yatırmazdım
b) Bir aylık maaş
c) Üç aylık maaş
d) Altı aylık maaş

Ek A.3: Karar vericilerin doldurduğu anket örneği devamı.

III. BÖLÜM: EKONOMİ OKURYAZARLIĞINA YÖNELİK SORULAR

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Döviz fiyatlarındaki değişimin ihracat ve ithalat üzerindeki etkilerini yorumlayabilirim					
IMF politikalarının ekonomi üzerindeki etkisini tartışabilirim					
Menkul kıymetler borsasındaki gelişmelerin ekonomiye etkisini anlayabilirim					
Uluslararası ekonomik kaynakların piyasaya etkisini anlayabilirim					
Ulusal finansal kaynakların ekonomiye etkisini anlayabilirim					
Enflasyon oranlarındaki değişmenin ne ifade ettiğini anlayabilirim					
Dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabilirim					
Faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabilirim					
Ekonomik politikaların fayda ve maliyetlerini değerlendirebilirim					
Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin (KOBİ) ekonomik rollerini anlayabilirim.					
Döviz ve altın fiyatlarında meydana gelen değişmenin nedenlerini yorumlayabilirim					

Ek A.3: Karar vericilerin doldurduğu anket örneği devamı. (devam)

Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının ekonomik rollerini tanımlayabilirim.					
Gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabilirim					
Ekonomik tercihlerimin fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim.					
Parasal kaynaklarımı değerlendirerek akılcı (rasyonel) tercihler yapabilirim					
Sunulan hizmetleri ekonomik açıdan değerlendirebilirim					
Kar ve maliyetler arasındaki farkı anlayabilirim					
Genel tüketim harcamalarımı gelirime göre düzenleyebilirim					
Bireylerin davranışlarını etkileyen ekonomik unsurları algılayabilirim					
Üretici ile tüketici arasındaki etkileşimin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim					
Malın azalmasının ve fazlalaşmasının piyasa fiyatlarına etkisini yorumlayabilirim					
Arz-talep dengesizliklerinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim.					
Tüketeceğim ürüne karar verirken fiyat-fayda ilişkisini göz önünde bulundururum					
Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim.					
Reklam harcamalarının ekonomiye katkılarını yorumlayabilirim					
Tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyacımı göz önünde bulundururum					
Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim					

Ek A.3: Karar vericilerin doldurduğu anket örneği devamı. (devam)

Bir malın fiyatı aşırı yükselirse yerine aynı faydayı sağlayan daha düşük fiyatlısını alırım					
Ürün satın alırken marka yerine kalitesine bakarım					
Ürünlerin tüketicilere ulaşım sürecinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim					
Ekonomik krizlerin işsizlik üzerinde yarattığı etkileri yorumlayabilirim					
Kredi kullanırken gelir-gider dengemi sağlayabilirim					
Kredi kartı kullanırken ödeme gücüme göre harcama yaparım					
Taksitlendirme yaparken gelirimi göz önünde bulundururum					